

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานกิจการนักศึกษา และการบริหารจัดการแนวคิดการบริหารแบบคุณภาพ ดังรายละเอียดที่เกี่ยวข้องตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. กิจการนักศึกษากับการพัฒนานักศึกษา
2. ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดแบบคุณภาพ
3. แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนารูปแบบและการพัฒนารูปแบบ
4. ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการวิจัยแบบเดลฟาย (Delphi Research)
5. เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึกกรายกลุ่ม (Focus Group)
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กิจการนักศึกษากับการพัฒนานักศึกษา

ธรรมชาติของนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัย

ความหมาย ของคำว่า นิสิต นักศึกษา

นิสิต นักศึกษา เป็นคำที่ใช้เรียกผู้ที่กำลังศึกษาในระดับอุดมศึกษา ทั้งในมหาวิทยาลัยภาครัฐ

และเอกชน

สำเนา จรชลปี (2539, หน้า 69-70) ให้ความหมายของคำว่า นักศึกษาไว้ดังนี้ คือ คำที่ใช้เรียกผู้ที่กำลังศึกษาในระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยนั้นมีอยู่หลายคำ แต่ที่ใช้กันมากคือ คำว่า นักศึกษา นิสิต และนิสิตนักศึกษา ซึ่งตรงกับกับคำภาษาอังกฤษว่า College Student

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายไว้ว่า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525, หน้า 98) ผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยบางแห่ง ศิษย์ที่เล่าเรียนอยู่ในสำนัก ผู้อาศัย จะเห็นได้ว่า ความหมายคำว่านิสิตนักศึกษานั้นมีความใกล้เคียงกัน แต่การนำไปใช้มีความต่างกัน คำว่า นิสิต เดิมใช้เรียกผู้ที่กำลังศึกษาในมหาวิทยาลัย 3 แห่ง คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ต่อมาเพิ่ม อีก 2 แห่งคือ มหาวิทยาลัยนเรศวร และมหาวิทยาลัยบูรพา รวมเป็น 5 แห่งที่ใช้คำนี้ ส่วนคำว่านักศึกษาใช้กับนักศึกษามหาวิทยาลัยที่นอกเหนือไปจาก 5 แห่งที่กล่าวมาในข้างต้น

กรณีกา พิริยะจิตร (2547, หน้า 3) กล่าวถึงความหมายของนิสิต นักศึกษาไว้ดังนี้
 นิสิต หมายถึง ผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัย ซึ่งใช้เวลาเข้าเรียนในชั้นเป็นเกณฑ์
 กำหนดสิทธิการสอบในแต่ละวิชา ในประเทศไทยมีสถาบันอุดมศึกษาอยู่ 5 แห่ง คือจุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยนเรศวร และ
 มหาวิทยาลัยบูรพา ที่เรียกผู้ที่กำลังศึกษาวานิสิต ส่วนคำว่า นักศึกษา หมายถึง ผู้ที่กำลังศึกษาเล่าเรียน
 ในสถาบันอุดมศึกษาแห่งอื่น ๆ ทั่วไป ซึ่งไม่ใช่ 5 แห่งดังกล่าว

วัฒนธรรมความเป็นอยู่ของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา

กรณีกา พิริยะจิตร (2547, หน้า 33-34) ได้กล่าว ถึงธรรมชาติของนักศึกษาในสถาบัน
 อุดมศึกษา ไว้ดังนี้

การใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัย ธรรมชาติของใช้ชีวิตที่แตกต่างจากเดิม อันได้แก่ ด้านการปรับตัว
 ในการดำรงชีวิต การคบเพื่อนใหม่ที่หลากหลายคณะ หลากหลายวัย การปรับตัวเข้ากับวิธีการเรียน
 ที่แตกต่างจากเดิมในระดับมัธยม การปรับตัวกับรูปแบบการพบอาจารย์ที่ปรึกษา การบริหารการเงิน
 ในการครองชีพ การปรับตัวกับที่พักในลักษณะหอพักสำหรับนักศึกษาที่มาจากต่างถิ่น การปรับตัว
 ทั้งหมด เนื่องจากมหาวิทยาลัย เป็นแหล่งการศึกษาที่มีขนาดใหญ่ และเป็นที่รวมของเยาวชนที่มาจาก
 ทุกสารทิศ นักศึกษาที่เข้าอยู่ในระดับอุดมศึกษาเป็นช่วงวัย มัธยม มาเป็นนิสิตนักศึกษา เป็นก้าวสู่
 โลกใหม่ ที่จะต้องปรับตัวให้เป็นผู้ใหญ่ การเปลี่ยนแปลงในชีวิตนี้เป็นเรื่องใหญ่สำหรับนักศึกษา

วัฒนธรรมของการแบ่งกลุ่มนิสิตนักศึกษา คอฟแมน (Kauffman, 1971, pp. 217-219
 อ้างถึงใน กรณีกา พิริยะจิตร, 2547) แบ่งวัฒนธรรมของนิสิตนักศึกษาไว้ 4 ลักษณะ ดังนี้
 1) กลุ่มนิสิตนักศึกษา (Collegiate) 2) กลุ่มอาชีพ (Vocational) 3) กลุ่มวิชาการ (Academic)
 4) กลุ่มนอกรูปแบบ (Non Conformist) ซึ่งแต่ละกลุ่มจะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมการเรียนการสอนของ
 อาจารย์ เพราะพฤติกรรมของนักศึกษาส่งผลต่อการเลือกกระทำ ให้สอดคล้องกับความสนใจ
 ซึ่งมีสภาพที่แตกต่างกัน เช่น พวกกลุ่ม “นักศึกษา” ที่อยู่ในห้องเรียน ส่วนมากสนใจในกิจกรรม
 การเรียนรู้ต้องการค้นคว้าด้วยตนเอง ชอบเรียนรู้จากการกระทำ นักศึกษาชอบทำกิจกรรมที่เป็น
 ประโยชน์ต่อสังคม ดังนั้นบทบาทในการจัดการเรียนการสอนจึงต้องเลือกให้เหมาะสมกับกลุ่ม
 ถึงแม้ว่านักศึกษาจะมีถึง 4 ลักษณะก็ตาม ความจริงแล้วในตัวนักศึกษาแต่ละคนนั้น อาจมีลักษณะ
 ทั้ง 4 ลักษณะ แต่มีสัดส่วนแต่ละสัดส่วนที่ต่างกัน เช่น คนที่สนใจกิจกรรมแต่สนใจเรียนใน
 ห้องเรียนด้วยเช่นกัน มีความอยากได้เกียรติยศ พร้อมกันนั้นยังสนใจด้านอาชีพด้วย ดังนั้นครู
 ที่เข้าใจลักษณะของเด็กก็จะสามารถส่งเสริมให้เด็กเจริญเติบโตได้อย่างมีคุณภาพและเต็มศักยภาพ
 สถาบันอุดมศึกษาที่มีการจัดสภาพแวดล้อม และกลุ่มเพื่อนที่เหมาะสม และสร้างกิจกรรมทางเลือก
 ให้เด็กได้เลือกในการทำ ในการใช้เวลาว่างที่หลากหลาย เพื่อตอบสนองความต้องการของเด็กใน
 แต่ละกลุ่ม ซึ่งกิจกรรมอาทิเช่น กิจกรรมกีฬา กิจกรรมดนตรี กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรม

ส่งเสริมวิชาการ กิจกรรมนันทนาการต่าง ๆ

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า นักศึกษาในมหาวิทยาลัยมีลักษณะที่แตกต่างกันมาก ดังนั้นนิสิตจึง มีการปรับตัวสูง ทำให้วัฒนธรรมของกลุ่มนักศึกษามีความต่างกัน และส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ของสถาบันอุดมศึกษาที่เน้นการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลาย

คุณลักษณะของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา

กรรณิกา พิริยะจิตรา (2547, หน้า 33) ได้จำแนกนักศึกษาในมหาวิทยาลัย ออกเป็น 5 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มสนใจวิชาการ (Academic Subculture) นักศึกษากลุ่มนี้มีความสนใจใฝ่ศึกษาในวิชาการ และต้องการเรียนรู้ให้ได้คะแนนดีได้เกียรตินิยม เวลาส่วนใหญ่ของนักศึกษาจะใช้เพื่อการศึกษา มากกว่าการทำกิจกรรม หรือเที่ยวเตร่กับเพื่อนฝูง นักศึกษากลุ่มนี้จะมีมากในสถาบันอุดมศึกษา หรือมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียง
2. กลุ่มที่เป็นส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัย (Collegiate Subculture) นักศึกษากลุ่มนี้จะสนใจทำกิจกรรมต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย ของกลุ่มชมรม แต่จะไม่ค่อยสนใจเรียน เป็นนักศึกษาที่ชอบสนุกสนาน กิจกรรมที่ทำได้แก่ กิจกรรมกีฬา กิจกรรมนันทนาการ ศิลปวัฒนธรรมและบำเพ็ญประโยชน์
3. กลุ่มที่สนใจในวิชาชีพ (Vocational Subculture) นักศึกษากลุ่มนี้จะไม่สนใจทำกิจกรรม แต่กิจกรรมที่สนใจส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ หรือเป็นฐานการประกอบอาชีพ นักศึกษากลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะวางแผนประกอบอาชีพไว้แล้ว และมักจะเลือกเรียนวิชาที่เป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพนั้นโดยตรง นักศึกษา กลุ่มนี้จะทำงานไปด้วยขณะเรียน
4. กลุ่มนอกรูปแบบ (Non Conformist Subculture) นักศึกษากลุ่มนี้มีความเป็นตัวของตัวเองสูง มีสติปัญญาดี สนใจใฝ่หาความรู้ ในลักษณะใฝ่รู้ จะสนใจในสิ่งที่ไม่ได้อยู่ในบทเรียนเท่านั้น เช่นสนใจภูมิปัญญาต่าง ๆ สนในการเมือง สนใจดนตรี สนใจหนังที่ชอบเหมือนกัน แต่ไม่ชอบเข้าร่วมกิจกรรมกับมหาวิทยาลัย กลุ่มนี้จะมีกลุ่มที่ชอบเหมือนกันสนใจสิ่งเดียวกันเป็นกลุ่ม
5. กลุ่มเฉื่อยชา (The Inactive Student) นักศึกษากลุ่มนี้จะมีค่อนข้างมากในสถาบันอุดมศึกษา ลักษณะ จะเฉื่อยชา ไม่สนใจเข้าห้องเรียน และไม่สนใจค้นคว้าเพิ่มเติม กลุ่มนี้บางครั้งเข้าร่วมทำงาน บางครั้งก็ใช้เวลา เที่ยวเตร่ กับเพื่อน

การพัฒนานักศึกษา

สถาบันอุดมศึกษาเป็นแหล่งผลิตปัญญาชนที่เป็นกำลังสำคัญของประเทศ ดังนั้นการผลิตบัณฑิตจึงต้องคำนึงถึงการสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์และสร้างคุณค่าให้กับบัณฑิต

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบัณฑิต

กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (กรรณิกา พิริยะจิตรา, 2547, หน้า 30-32)

ได้เสนอคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ของบัณฑิต จะต้องประกอบด้วย คุณลักษณะดังนี้

1. คนเก่ง ประกอบด้วย มีความรู้รอบตัว มีวิจารณญาณ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน
2. คนดี ประกอบด้วย มีศีล มีสัจจะ หมั่นเพียร ฝึกฝนตนเอง อดทน ให้อภัยทั้งวัตถุและจิตใจ มีหิริโอตตะปะ ละอายต่อความชั่ว ยึดสายกลางเป็นวิถีคิดและวิถีชีวิต
3. มีความสามารถ นำความรู้มาปฏิบัติด้านสัมมาทิฐิ คือ คิดชอบ และมีความรับผิดชอบ กรอบมาตรฐานคุณวุฒิ ระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552 ได้กล่าวไว้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2552, หน้า 20)

คุณลักษณะของบัณฑิตที่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี ประกอบด้วยคุณลักษณะ 5 ประการ คือ

1. มีความคิดริเริ่มในการแก้ไขปัญหา และข้อโต้แย้งทั้งในสถานการณ์ส่วนบุคคลและของกลุ่ม โดยการแสดงออกซึ่งภาวะผู้นำในการแสวงหาทางเลือกใหม่ที่เหมาะสมไปปฏิบัติได้
2. สามารถประยุกต์ความเข้าใจอันถ่องแท้ในทฤษฎี และระเบียบวิธีการศึกษาลงในสาขาวิชาของตนเอง เพื่อใช้ในการแก้ปัญหา และข้อโต้แย้งในสถานการณ์อื่น ๆ
3. สามารถพิจารณาแสวงหา และเสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหาทางวิชาการหรือวิชาชีพ โดยยอมรับข้อจำกัดของธรรมชาติของความรู้ในสาขาของตน
4. มีส่วนร่วมในการติดตามพัฒนาการในศาสตร์ของตนให้ทันสมัย และเพิ่มพูนความรู้ และความเข้าใจของตนเองอยู่เสมอ
5. มีจริยธรรมและความรับผิดชอบสูง ทั้งในบริบทวิชาการ ในวิชาชีพและชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 ได้กำหนด คุณลักษณะบัณฑิต ไว้ว่า

1. บัณฑิตต้องมีความรู้ คู่คุณธรรม
 2. สำนึกในความเป็นไทย มีความรักและผูกพันต่อท้องถิ่น
 3. มีการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน เพื่อช่วยให้คนในท้องถิ่นรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2547, หน้า 29-33) ได้ระบุถึงคุณภาพนักศึกษา และบัณฑิตไว้ใน มาตรฐานคุณภาพบัณฑิต ดังนี้

มาตรฐานที่ 1 ระบุว่า บัณฑิตมีคุณภาพ คิดเป็น ทำเป็น มีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ รวมทั้งสามารถประกอบอาชีพและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเป็นสุข

สำนักมาตรฐานและประเมินผลอุดมศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542, หน้า 2) ได้ระบุถึงมาตรฐานด้านคุณภาพบัณฑิต ไว้ดังนี้

บัณฑิตระดับอุดมศึกษาเป็นผู้มีความรู้ มีคุณธรรมจริยธรรม มีความสามารถในการเรียนรู้ และพัฒนาตนเอง สามารถประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข ทั้งทางร่างกาย และจิตใจ มีความสำนึกและความรับผิดชอบในฐานะพลเมืองและพลโลก

วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2539, หน้า 27) กล่าวถึง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ 6 ประการ คือ 1) มีภาษาดี 2) ประพฤติดี 3) รสนิยมดี ความไตร่ตรองครองตน 4) มั่นคงไม่แปรผัน 5) ค้นคว้าก้าวหน้า และคิดค้นอยู่ทุกคืนวัน 6) สมองไว คิดได้พลัน ปฏิบัติกันอย่างมั่นใจ

สรุปคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบัณฑิต ประกอบด้วยคุณลักษณะที่ มุ่งให้นักศึกษามี ความพร้อมทั้งวิชาการและกิจกรรม โดยมุ่งหวังให้เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุขสอดคล้องกับวิถีชีวิต แบบประชาธิปไตยและท้องถิ่น และดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

นโยบายและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนานักศึกษาระดับอุดมศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดรายละเอียดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับ การพัฒนานักศึกษาใน มาตราที่ 6 และมาตราที่ 7 (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2545, หน้า 5-6) ปรากฏดังต่อไปนี้

มาตราที่ 6 การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางกายและ จิตใจ สติปัญญา ความรู้และ คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับ ผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

มาตราที่ 7 การจัดกระบวนการเรียนรู้ มุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การ ปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รู้จักรักและส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ เคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้ง ส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและของประเทศชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการ ประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ การจัดการเรียนถือว่า ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มศักยภาพ

กรอบแนวทางในการพัฒนาเยาวชน นักศึกษา และบัณฑิตในอนาคต

กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551-2556) ได้กำหนดกรอบแนวทาง ในการพัฒนาเยาวชน นักศึกษา และบัณฑิตในอนาคตตามแผนอุดมศึกษากำหนดไว้ใน ข้อที่ 72 ถึง ข้อที่ 75 ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2550, หน้า 20-21)

ข้อที่ 72 อุดมศึกษาควรเสริมกิจกรรมนอกหลักสูตร เพื่อเพิ่มพื้นที่การเรียนรู้ของเยาวชน และนักศึกษาในรูปแบบทักษะชีวิต ทักษะสังคม (Socialization) สมรรถนะพื้นฐานที่ข้ามพื่นความรู้ทางวิชาการ (Basic Line Competencies) การสะสมความรู้และความสามารถเชิงบูรณาการที่ฝังตัว (Tacit Knowledge and Ability) ที่หาไม่ได้จากการเรียนการสอนในห้องเรียนที่ขาดปฏิสัมพันธ์ โดยปรับปรุงรูปแบบ และเนื้อหาให้เหมาะสมกับสภาพสังคม การบูรณาการกิจกรรมนอกหลักสูตรและชีวิตจริงเข้ากับหลักสูตร เป็นอีกแนวทางหนึ่ง เพื่อให้นักศึกษาได้ฝึก มีความท้าทายต่อนักศึกษาและต่ออาจารย์ มากกว่าการสอนจากตำรา

ข้อ 73 อุดมศึกษาจัดให้มีระบบวัดผลงาน (KPI) ของอาจารย์ทางด้านการดูแลนักศึกษา ทั้งทางวิชาการ กิจกรรมนอกหลักสูตร และจริยธรรม

ข้อ 74 เพื่อเป็นการเปิดโลกทัศน์ และเตรียมความพร้อมสำหรับบัณฑิต ในสภาวะโลกาภิวัตน์ การเพิ่มความเข้มข้นและประสิทธิภาพของการเรียนรู้ของนักศึกษาทางด้านภาษา และวัฒนธรรมต่างประเทศ เป็นสิ่งที่ต้องสนับสนุน ทั้งนี้การเรียนด้านภาษาที่มีประสิทธิภาพ และการซึมซับวัฒนธรรม ต้องมีบริบท การแลกเปลี่ยนนักศึกษา การเพิ่ม Mobility ของนักศึกษาและอาจารย์ การจัดหลักสูตร สองภาษา จะเป็นกลไกสำคัญ

ข้อ 75 นอกเหนือจากวิชาการแล้ว อุดมศึกษาควรจัดให้มีการเรียนการสอน และกิจกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งพัฒนาการทางด้านการสื่อสาร การตัดสินใจ การพัฒนาความเป็นผู้นำ การแก้ปัญหา การทำงานเป็นทีม ความอดทน คุณธรรม ฯลฯ ทั้งนี้ การศึกษาในระบบ “ศิลปศาสตร์” ในยุค Post Model - Post Industrialization จึงเป็นกลไกสำคัญ ทั้งนี้ระบบศิลปศาสตร์หมายรวมถึงสาระแห่งศาสตร์ และกระบวนการแห่งศาสตร์

ข้อที่ 76 หน่วยงานรับผิดชอบการศึกษากำหนดให้ส่วนกลางของอุดมศึกษาและมหาวิทยาลัยมีการให้บริการทางแนะแนวอาชีพแก่นักเรียนมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา และแนวทางด้านการอาชีพและการมีงานทำ (Career Counseling) แก่นักศึกษาและ บัณฑิต เพื่อเป็นการให้ข้อมูลทั้งในรูปของศูนย์ข้อมูลอาชีพ การให้คำปรึกษา การจัดนิทรรศการ และโอกาสที่ผู้ประกอบการจะมาให้ข้อมูลและแนะนำตัวระหว่างกัน

ยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนานักศึกษา

ยุทธศาสตร์ในการพัฒนานักศึกษา มีเป้าหมายเพื่อพัฒนานักศึกษาให้เกิดความเป็นเลิศในด้านความเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข

Miller & Prince (1976 อ้างถึงใน สำเนาฯ ขจรศิลป์, 2538, หน้า 24 - 25) ได้เสนอยุทธศาสตร์ เพื่อการพัฒนานักศึกษาอย่างเต็มศักยภาพ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตรไว้ 3 ประการ คือ

I. ยุทธวิธีที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ในสถาบันอุดมศึกษาการทำงานระหว่าง

อาจารย์และบุคลากรฝ่ายกิจการนักศึกษาเพื่อปรับสภาพการเรียนการสอนให้เอื้อต่อการพัฒนา
นักศึกษา หรือเปิดวิชาใหม่ หรือการฝึกอบรมนักศึกษาเท่านั้น มีความสำคัญต่อการพัฒนานักศึกษา

2. ยุทธศาสตร์ด้านการเป็นที่ปรึกษาเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการให้คำปรึกษา หรือการนำ
โดยที่ปรึกษาคณะหนึ่งอาจทำงานกับนักศึกษาคนเดียว กลุ่มบุคคล หรือทั้งองค์กร เพื่อทำให้ความต้องการ
และความสามารถของนักศึกษาชัดเจนยิ่งขึ้น ช่วยในการวางแผนการดำเนินการพัฒนาให้สอดคล้อง
กับความต้องการ และความสามารถของนักศึกษา กิจกรรมนี้จะเป็นประโยชน์มากขึ้นถ้าบุคลากร
ฝ่ายกิจการนักศึกษาทำงานร่วมกับคณะวิชาต่าง ๆ เพื่อให้สามารถทำงานร่วมกัน
ทั้งสถาบันมากกว่าที่จะทำเฉพาะส่วนกลาง

3. ยุทธศาสตร์ด้านการจัดสภาพแวดล้อม เป็นการ จัดสภาพแวดล้อมทั้งในสถาบัน
อุดมศึกษาและชุมชนที่สถาบันอุดมศึกษาดำเนินอยู่ เพื่อให้เป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และ
การพัฒนานักศึกษาบุคลากรทุกฝ่ายต้องทำงานร่วมกัน โดยมีฝ่ายกิจการนักศึกษาเป็นฝ่ายจัดการ
นักศึกษาจะต้องเข้าร่วมพัฒนาอย่าง ชะมักเขม้น

วัลลภา เทพหัสดินทร์ ณ อยุธยา (2530, หน้า 125 - 126) ได้นำเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนา
นักศึกษา โดยนำเอาหลักการด้านการพัฒนาสภาพแวดล้อมมาใช้ในการพัฒนานักศึกษา และได้เสนอ
ให้มีการเตรียมความพร้อมในกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ดังนั้น ผู้บริหาร ต้องพิจารณาสภาพของสถานศึกษา
ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. หลักสูตร ควรจัดรายวิชาที่เอื้อต่อการพัฒนานักศึกษาในทุกด้าน ที่สามารถนำไป
ประยุกต์เข้ากับชีวิตประจำวันได้
2. บุคลากรที่ทำงานด้านกิจการนักศึกษา ควรคัดเลือกบุคคลที่เข้าใจและสนใจความต้องการ
และปัญหาของนักศึกษาและเป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์งานใหม่ ๆ อยู่เสมอ
3. ครู อาจารย์ ควรคัดเลือกและมีการพัฒนาให้เป็นผู้ที่มีทัศนคติและบุคลิกภาพเหมาะสมกับ
การเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับนักศึกษา บรรยาภาสควรอำนวยความสะดวก สนับสนุนริเริ่มจัดบรรยาภาส
ที่เอื้อต่อการพัฒนาสติปัญญาของนักศึกษา เช่น การจัดกิจกรรม อภิปรายนิทรรศการ การแข่งขัน
ตอบปัญหา เป็นต้น
4. การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ควรให้มีความร่มรื่นสวยงาม สะอาด เป็นระเบียบ
อันจะส่งผลถึงผู้ที่อยู่ในสถาบันการศึกษาให้มีจิตใจ สุนทรีย์ และสงบ
5. โครงการพัฒนา ควรมีการริเริ่มสนับสนุนให้มีโครงการด้านการพัฒนาคน เช่น
โครงการค่ายรักการอ่าน โครงการบรรพชาภาคฤดูร้อน โครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม
6. งานกิจกรรมนักศึกษา ควรสนับสนุนให้นักเรียนได้แสดงออกในวาระต่าง ๆ ที่หลากหลาย
รูปแบบ เพื่อให้นักเรียนได้แสดงความสามารถและฝึกฝนการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ

7. ครู อาจารย์ ในการจัดการเรียนการสอน ครูผู้สอนทุกคนควรตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ด้านการพัฒนานักศึกษาอยู่เสมอ โดยการสอนและจัดประสบการณ์ให้รู้สึกสำนึกในความเป็นไทย เข้าใจสภาพและโลกของชีวิต สนับสนุนให้รู้จักคิด ทำสิ่งที่มีประโยชน์ต่อสังคม และเป็นตัวอย่างที่ดี ในด้านความรับผิดชอบ ความเสียสละ และควรรนำวิธีการใหม่ ๆ มาใช้ เพื่อให้นักเรียนสนใจในสิ่งที่เรียนมากขึ้น

สรุปได้ว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนานักศึกษาประกอบด้วยวิธีการแนวคิดในการดำเนินการที่จะทำให้นักศึกษาเป็นบัณฑิตที่พึงประสงค์ ซึ่งประกอบด้วย 3 ประการ ได้แก่ การสอน การเป็นที่ปรึกษา และการจัดสภาพแวดล้อมในสถาบันการศึกษาและในชุมชน ซึ่งในการจัดสภาพแวดล้อมทางการศึกษา ผู้บริหารจะต้องพิจารณาเตรียมการในด้านหลักสูตร บุคลากรทางการศึกษา ครู อาจารย์ บรรณารักษ์และสิ่งแวดลอมทั้งทางกายภาพและทางด้านวิชาการ โครงการพัฒนานักศึกษาและกิจกรรมนักศึกษา นอกจากนี้ครูอาจารย์จะต้องได้รับการพัฒนาทั้งเรื่องการเรียนการสอนและความตระหนักในบทบาทหน้าที่ด้านการพัฒนานักศึกษา

ทฤษฎีการพัฒนานิสิตนักศึกษาของซิกเกอร์ริง

ซิกเกอร์ริง และเรสเซอร์ (Chickering & Reisser, 1993) ได้ทำการศึกษาพัฒนาการของนิสิตนักศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลมาเป็นเวลากว่า 20 ปี จึงได้เสนอผลงานวิจัยและเขียนทฤษฎีเพื่อพัฒนานิสิต นักศึกษาขึ้นในปี ค.ศ. 1969 ค.ศ. 1972 และปรับปรุงเพิ่มเติมใน ค.ศ. 1993 มีประเด็นที่สำคัญ คือการพัฒนาการของบุคคลเกิดขึ้นได้ตลอดชีวิต นิสิตนักศึกษาจะมีการพัฒนาศักยภาพได้ถึง 7 ด้าน คือ

1. การพัฒนาความสามารถ (Developing Competence)
2. การพัฒนาการควบคุมอารมณ์ (Managing Emotion)
3. การพัฒนาความเป็นตัวของตัวเองไปสู่การพึ่งพาอาศัย (Moving Through Autonomy Toward Interdependence)
4. การพัฒนาสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่นอย่างมีวุฒิภาวะ (Developing Mature Interpersonal Relationships)
5. การสร้างเอกลักษณ์เฉพาะตน (Establishing Identity)
6. การพัฒนาเป้าหมาย (Developing Purpose)
7. การพัฒนาความมีคุณธรรม (Developing Integrity)

ทิศทางในการพัฒนานิสิตนักศึกษาทั้ง 7 ด้านที่เสนอไว้ในปี ค.ศ. 1993 นี้ได้มีการปรับเปลี่ยนชื่อเรียกจากเดิมบ้าง เช่น จาก “การสร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่นอย่างอิสระ” เป็น “การพัฒนาสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่นอย่างมีวุฒิภาวะ” จาก “การพัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง” เป็น “การพัฒนาจากความเป็น

ตัวของตัวเองไปสู่การพึ่งพาอาศัยกัน” ทั้งนี้เนื่องจากจะให้ความสำคัญของการพึ่งพาอาศัยกันมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่ได้ปฏิเสธความสำคัญของการเรียนรู้ที่จะเป็นอิสระและการประมาณตัวเองด้วย นอกจากนี้ ในการปรับปรุงทฤษฎีครั้งนี้ สำหรับด้านการจัดการทางเพศไปพูดถึงเรื่องความรู้สึก วิตกกังวล ความหดหู่ ความโกรธ ความอาย และความรู้สึกผิดรวมทั้งอารมณ์อื่น ๆ ในด้านดีเพิ่มขึ้น นอกจากนี้จะเน้นมากขึ้นในเรื่องเกี่ยวกับ ความจก้าง อดทน ในเรื่องเกี่ยวกับความแตกต่างทางวัฒนธรรม โดยจัดให้เป็นองค์ประกอบหนึ่ง ในการที่จะพัฒนาสัมพันธภาพกับผู้อื่นอย่างมีวุฒิภาวะ ซึ่งเป็นการเพิ่มลักษณะความผูกพันเข้าไปได้ด้วย

ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของนักศึกษา (The Theory of Student of Involvement)

ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของนักศึกษาของแอสติน (Astin, 1984) เป็นทฤษฎีที่อธิบายให้เห็นถึงบทบาทของกิจกรรมที่มีต่อการพัฒนานักศึกษา แอสตินได้เสนอทฤษฎีนี้ ในปี ค.ศ. 1984 โดยแอสติน ได้ทำการวิจัยมาเป็นเวลากว่า 20 ปี เพื่อค้นหาปัจจัยสภาพแวดล้อมที่จะช่วยให้นักศึกษาสามารถศึกษาอยู่ในสถาบันอุดมศึกษาจนสำเร็จการศึกษา จึงได้ค้นพบว่าการมีส่วนร่วมของนักศึกษาอยู่ในสถาบันศึกษาได้ โดยทฤษฎีมีหลักการพื้นฐานว่าการมีส่วนร่วมของนักศึกษา หมายถึง จำนวนของพลังงานและพลังใจที่นักศึกษาได้ใช้ให้กับประสบการณ์ต่าง ๆ ดังนั้น ถ้านักศึกษามีส่วนร่วมมาก ในการทุ่มเทพลังงานและพลังใจในการศึกษาค้นคว้าวิชาการ การใช้เวลาจำนวนมากในมหาวิทยาลัย ในการทำกิจกรรมนอกหลักสูตร การเข้าร่วมกิจกรรมในองค์กรนักศึกษา การใช้เวลาในการร่วมทำงานกับอาจารย์และเพื่อนนักศึกษา นักศึกษาที่มีส่วนร่วมน้อยก็ได้รับการพัฒนาประสบการณ์น้อย เช่น นักศึกษาที่ไม่สนใจการเรียน ไม่มามหาวิทยาลัย ไม่ทำกิจกรรมนอกหลักสูตร และไม่มีส่วนร่วมในการทำงานกับอาจารย์และเพื่อน นักศึกษา ทั้งนี้ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของ นักศึกษามีหลักการพื้นฐาน 5 ประการดังนี้

1. การมีส่วนร่วม หมายถึง การใช้พลังงานและพลังใจของนักศึกษาในการเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์หรือการร่วมกิจกรรมกับผู้อื่น โดยมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน เช่น มีวัตถุประสงค์ทั่วไป ไป เพื่อหาประสบการณ์หรือวัตถุประสงค์เฉพาะ เช่น เพื่อการเตรียมตัวสอบ
2. การมีส่วนร่วมของนักศึกษามีผลที่เกิดขึ้นแตกต่างกัน คือ นักศึกษาที่มีส่วนร่วมในปริมาณและคุณภาพที่ต่างกันก็จะได้รับผลที่แตกต่างกันตามวัตถุประสงค์และเวลาในการมีส่วนร่วม
3. การมีส่วนร่วมของนักศึกษาสามารถวัดได้ทั้งปริมาณและคุณภาพ เช่น การมีส่วนร่วมในด้านวิชาการสามารถวัดได้จากเวลาที่นักศึกษาได้ใช้ในการศึกษา ส่วนในด้านคุณภาพวัดได้จากความสนใจและความเข้าใจในงานที่มอบหมายให้นักศึกษาทำ
4. ผลของการเรียนรู้และการพัฒนาบุคลิกภาพของนักศึกษาเป็นสัดส่วนโดยตรงกับปริมาณและคุณภาพในการมีส่วนร่วมของนักศึกษา

5. ประสิทธิภาพของนโยบายการศึกษาและการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษามีความสัมพันธ์โดยตรงกับความสามารถในการเพิ่มปริมาณของการมีส่วนร่วมของนักศึกษาในนโยบายการศึกษา และการดำเนินงานนั้น ๆ

การมีส่วนร่วมของนักศึกษาตามทฤษฎีนี้สามารถกระทำได้หลายลักษณะ สำหรับลักษณะการมีส่วนร่วมที่สำคัญ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมด้านวิชาการ โดยการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมในด้านการจัดการเรียนการสอน การจัดหลักสูตรการศึกษาที่คำนึงถึงทฤษฎีการเรียนรู้ และความแตกต่างระหว่างบุคคล การสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนมีบทบาทเพิ่มขึ้น ตลอดจนการจัดสรรทรัพยากรที่มีคุณภาพของอาจารย์และการวิจัย
2. การมีส่วนร่วมด้านกิจกรรมนักศึกษา การจัดกิจกรรมนอกหลักสูตรมีความสำคัญเท่ากับกิจกรรมในหลักสูตรที่สถาบันอุดมศึกษาต้องคำนึงถึงกิจกรรมในการพัฒนานักศึกษา เริ่มตั้งแต่กระบวนการรับเข้าเรียน การปฐมนิเทศ การจัดสภาพแวดล้อมในสถาบัน เช่น สถานที่พักผ่อน ร้านอาหาร การจัดเพื่อนร่วมหอพักในมหาวิทยาลัย การจัดการกิจกรรมเพื่อให้นักศึกษาได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมนอกหลักสูตร การจัดหางานให้นักศึกษาในมหาวิทยาลัย การจัดกิจกรรมนันทนาการ ตลอดจนการจัดบริการการให้คำปรึกษาและการจัดสรรทุนการศึกษา เป็นต้น
3. การมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกับอาจารย์ การที่นักศึกษาได้มีส่วนร่วมในการทำงานกับอาจารย์ทำให้นักศึกษามีความพึงพอใจในการอยู่ในสถาบันมากขึ้น ดังนั้น สถาบันอุดมศึกษาจะต้องหาวิธีการจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้นักศึกษาได้ทำกิจกรรมร่วมกับอาจารย์ทั้งกิจกรรมด้านวิชาการ และกิจกรรมอื่น ๆ ในสถาบัน

รูปแบบกระบวนการพัฒนานักศึกษาของ มิลเลอร์ และพรินซ์ (Student Development Process Model)

รูปแบบการพัฒนานักศึกษาที่มิลเลอร์และพรินซ์นำเสนอสามารถนำมาใช้ได้โดยทั่วไป และเป็นโครงสร้างการส่งเสริมการพัฒนานักศึกษาของสมาคมบุคลากรอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย สหรัฐอเมริกา (American College Personnel Association: ACPA) ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมที่สำคัญ 4 ประการ ดังนี้

1. การตั้งเป้าหมายในการพัฒนานักศึกษา

เนื่องจากนักศึกษาส่วนมากเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยโดยไม่มีเป้าหมายในการประกอบอาชีพ และเป้าหมายในชีวิตที่แน่นอน จึงพบว่าเมื่อนักศึกษาเข้ามาศึกษาแล้ว ตนเองไม่มีความเหมาะสมกับสาขาวิชาที่เรียนจึงทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น การประสบปัญหาในการเรียน การออกจากสถาบันการศึกษา กลางคัน ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษาโดยความร่วมมือกันของบุคลากรทุกฝ่ายตั้งแต่ผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากรนักศึกษา รวมทั้งนักศึกษา ร่วมกันพัฒนานักศึกษาในด้านการจัดการเรียนการสอน การฝึกอบรม

การพัฒนานักศึกษานอกหลักสูตร เช่น การจัดกิจกรรมนักศึกษา เพื่อช่วยให้นักศึกษา ได้กำหนด พฤติกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของนักศึกษาและเป้าหมายของสถาบัน ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษา จะต้องมีการตั้งเป้าหมายในการพัฒนานักศึกษาให้ชัดเจนและสามารถปฏิบัติได้

2. การประเมินระดับการพัฒนาของนักศึกษา

การประเมินระดับการพัฒนาของนักศึกษา เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้นักศึกษารูถึงสภาพหรือ ระดับการพัฒนาตนเอง ซึ่งประกอบด้วย 6 ลำดับขั้นตอน ดังนี้

2.1 ประเมินความต้องการพัฒนาของนักศึกษา

2.2 ประเมินเป้าหมายและวัตถุประสงค์เฉพาะ ในด้านการศึกษาและ

ด้านส่วนตัว

2.3 ประเมินระดับการพัฒนาโดยละเอียดทั้งปัจจุบันและที่ประสบความสำเร็จแล้ว

2.4 ประเมินการจัดทำแผนการพัฒนาโดยใช้ทรัพยากรและยุทธวิธีต่าง ๆ เพื่อให้

บรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์

2.5 ประเมินผลการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

2.6 ประเมินผลในลักษณะที่มุ่งสู่เป้าหมายที่วางไว้และเป้าหมายขั้นสุดท้าย

3. ยุทธวิธีในการพัฒนานิสิตนักศึกษา

รูปแบบการพัฒนานิสิตนักศึกษาได้กำหนดวิธีการดำเนินการที่ใช้ในการพัฒนานักศึกษา

3 วิธี คือ

3.1 การสอน เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ใน สถาบันอุดมศึกษา เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างอาจารย์และบุคลากรฝ่ายกิจการนักศึกษาเพื่อปรับ สภาพการเรียนการสอนให้เอื้อต่อการพัฒนานักศึกษา เช่น การเปิดวิชา การจัดโครงการฝึกอบรม เป็นต้น

3.2 การเป็นที่ปรึกษา เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการให้คำปรึกษาหรือการแนะแนว เพื่อช่วย ให้ความต้องการและความสามารถของนักศึกษาชัดเจนยิ่งขึ้น และช่วยให้การวางแผนในการพัฒนา นักศึกษาสอดคล้องกับความต้องการและความสามารถของนักศึกษา

3.3 การจัดสภาพแวดล้อม เพื่อให้เป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการพัฒนา นักศึกษา

4. การประเมินโปรแกรมการพัฒนานิสิตนักศึกษา

การประเมินโปรแกรมการพัฒนานักศึกษา เป็นการประเมินประสิทธิภาพและความเหมาะสม ของโปรแกรมการพัฒนานักศึกษา โดยการตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมของโปรแกรม กับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของกิจกรรมที่ต้องการก่อให้เกิดขึ้นในตัวนักศึกษา

แนวปฏิบัติในการพัฒนานักศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545) กำหนดไว้ในมาตราที่ 22) ดังนี้

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. การฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา
3. การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ ให้คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
4. การจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานระหว่างสาระความรู้ต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วน สมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ทุกวิชา
5. การสร้างบรรยากาศ ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนการสอนและอำนวยความสะดวกเพื่อ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียน อาจเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลให้ชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

ปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนานิสิตนักศึกษา

ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการพัฒนานิสิตนักศึกษาไปสู่เป้าหมาย ตามที่สถาบันอุดมศึกษา ได้กำหนดไว้นั้นมีหลายประการด้วยกัน ซึ่งมีผู้เสนอแนวคิดไว้ดังนี้

- ตำนานวัชรศิลป์ (2539) กล่าวว่า การพัฒนานิสิตศึกษามีปัจจัยสำคัญ 8 ประการ คือ
- 1) ด้านการบริหาร 2) ด้านวิชาการ 3) ด้านกิจการนักศึกษา 4) ด้านบุคลากร 5) ด้านงบประมาณ 6) ด้านนักศึกษา 7) ด้านสภาพแวดล้อมภายในสถาบัน และ 8) ด้านสภาพแวดล้อมภายนอกสถาบัน

งานกิจการนักศึกษากับการพัฒนานักศึกษา

มหาวิทยาลัยกำหนดให้งานกิจการนักศึกษา เป็นภารกิจหลักอย่างหนึ่งของมหาวิทยาลัย โดยกำหนดให้ทำหน้าที่ดูแลนักศึกษา และให้การสนับสนุนในด้านบริการต่าง ๆ แก่นักศึกษา เพื่อสนับสนุนงานทางด้านวิชาการ เมื่อกล่าวถึงงานกิจการนักศึกษา เราจะพบคำ 2 คำที่คล้ายคลึงกัน คือ คำว่า กิจการนักศึกษา (Student Affairs) กับคำว่า กิจกรรมนักศึกษา (Student Activities) บางคน เข้าใจว่ามีความหมายเดียวกัน แท้ที่จริงแล้วคำ สองคำนี้มีความหมายแตกต่างกัน เมื่อพิจารณา ในแง่ขอบข่ายงานแล้ว จะพบว่า งานกิจกรรมนักศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของงานกิจการนักศึกษา

ความหมายของคำว่างานกิจการนักศึกษา

นักวิชาการได้ให้ความหมายหรืออธิบายคำว่ากิจการนักศึกษา (Student Affairs) ในแง่มุมที่ต่างกัันดังนี้

สำเนา ขจรศิลป์ (2539, หน้า 5) ได้อธิบายไว้ว่า งานกิจการนักศึกษาเป็นงานเพื่ออธิการบดี หรืองานเพื่ออธิการบดีมอบหมายให้รองอธิการบดี หรือผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการนักศึกษา รับผิดชอบ เพื่อพัฒนานักศึกษาให้มีความพร้อมในการศึกษา และส่งเสริมให้นักศึกษามีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ อย่างสมบูรณ์

กรณีกา พริยะจิตรา (2547, หน้า 2) งานกิจการนักศึกษา หมายถึง งานต่าง ๆ ของ กองกิจการนักศึกษา (ฝ่ายกิจการนักศึกษา) ที่จัดบริการเพื่อช่วยส่งเสริมให้นักศึกษาเกิดทักษะ มีความพร้อมในการศึกษาและพัฒนาการด้านต่าง ๆ ให้นักศึกษามีความสมบูรณ์และเกิดผลสำเร็จทางการศึกษา

โคลเธียร์ (Clothier, 1994, p. 10 อ้างถึงใน สำเนา ขจรศิลป์, 2539, หน้า 3) กิจการ นักศึกษาคือ งานหรือกิจกรรมทั้งหมดที่กระทำอย่างเป็นระบบ เพื่อกระตุ้นให้นักศึกษาได้พัฒนา ตนเองทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ และบุคลิกภาพอื่น ๆ ให้เต็มศักยภาพของตน เพื่อให้ทำงาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โฮป (Hopke, 1968 อ้างถึงใน สำเนา ขจรศิลป์, 2539, หน้า 4) ได้กล่าวถึงงานกิจการ นักศึกษาว่า คือ งานบุคลากรนักศึกษา ที่กำหนดเป็นโปรแกรมของมหาวิทยาลัย หรือวิทยาลัย ที่จะช่วย นักศึกษา ทั้งรายบุคคลหรือกลุ่ม ให้มีส่วนร่วมในชุมชนทางวิชาการอย่างเต็มที่ โดยจัดสถานการณ์ ต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความใฝ่ฝัน ความต้องการ ความเจริญงอกงามของนักศึกษาในด้านสติปัญญา สังคม และร่างกาย เพื่อให้นักศึกษาประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายของตน และสังคม

กู๊ด (Good, 1945, p. 536) ได้กล่าวถึง งานกิจการนักศึกษาว่า คือ งานบุคลากรนักศึกษาที่ ทำหน้าที่บริการให้กับนักศึกษา โดยมีลักษณะเป็นการให้คำปรึกษา ซึ่งจัดให้แก่ นักศึกษาเป็นรายบุคคล หรือกลุ่ม ซึ่งรวมถึงสวัสดิการของนักศึกษาทั้งหมด เช่น การให้คำปรึกษาด้านการศึกษาศีพ การจัด อาจารย์ที่ปรึกษา กิจกรรมนักศึกษา การจัดบริการจัดหางาน และบริการหอพักให้นักศึกษา

สำเนา ขจรศิลป์ (2539, หน้า 6) ได้ให้คำจำกัดความของฝ่ายกิจการนักศึกษาว่า คือ หน่วยงานหรือองค์กรด้านบริหารในสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบนักศึกษานอกชั้นเรียน และบางกรณีก็รับผิดชอบนักศึกษาในชั้นเรียนด้วย

สรุป งานกิจการนักศึกษา เป็นภารกิจหนึ่งของมหาวิทยาลัย ที่ทำหน้าที่ในการพัฒนา ศักยภาพนักศึกษา ถือว่าเป็นภารกิจที่สำคัญเทียบเท่างานวิชาการ ดังนั้นงานกิจการนักศึกษาจึงเดินคู่ไป กับงานวิชาการ โดยมุ่งหวังที่จะเป็นส่วนในการส่งเสริมให้นักศึกษาประสบความสำเร็จในการเรียน และมีวิถีชีวิตที่ดี อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ดังนั้นจึงถือว่าเป็นงานที่สำคัญงานหนึ่งของมหาวิทยาลัย

ความสำคัญของกิจการนักศึกษา

สถาบันการศึกษามีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือการผลิตบัณฑิตเพื่อเป็นพลเมืองดี งานกิจการ นักศึกษาเป็นงานที่สำคัญมาก ที่จะช่วยนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาเข้าใจบทบาทและหน้าที่ และ

การดำรงชีวิตในมหาวิทยาลัยอย่างมีความสุข และสามารถเล่าเรียนได้เต็มความสามารถ กิจกรรมนักศึกษาจะช่วยพัฒนานักศึกษาให้เป็นคนที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ พร้อมทั้งจะเป็นบัณฑิต ที่มีคุณค่ากับสังคม นอกจากนี้กิจกรรมนักศึกษายังช่วยทำให้มหาวิทยาลัยมีส่วนในการดำรงศิลปวัฒนธรรม และเสริมสร้างประชาธิปไตย ซึ่งการที่มหาวิทยาลัยสามารถผลิตบัณฑิตที่มีคุณค่าก็เท่ากับเป็นความสำเร็จของการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัย

เฟร็ดเดอริก (Frederick, 1959 อ้างถึงใน ชิดรัตน์ คำบุญ, 2545) กล่าวถึงความสำคัญ ของกิจกรรมนักศึกษาต่อนักศึกษา ไว้ดังนี้

1. เป็นการเตรียมตัวนักศึกษาสำหรับการดำเนินชีวิตในสังคม
2. ส่งเสริมความมีระเบียบวินัยในตนเอง
3. ได้รู้วิธีการทำงานร่วมกัน
4. เพิ่มพูนความสนใจของนักศึกษาให้กว้างขวางขึ้น
5. ฝึกให้รู้จักการเคารพกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ
6. พัฒนาความสามารถพิเศษของนักศึกษา
7. พัฒนาความสามัคคีในสถาบัน
8. ช่วยให้นักศึกษาและปรับตัวในสังคม
9. สนองความต้องการของนักศึกษา
10. เป็นทางเลือกในการทำกิจกรรมยามว่าง
11. ฝึกการทำงานร่วมกันฝึกการทำงานร่วมกัน

ปรัชญาของงานกิจกรรมนักศึกษา

การกำหนดปรัชญาทางด้านการงานกิจกรรมนักศึกษามีลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างกัน แต่ละมหาวิทยาลัย จะเป็นผู้กำหนดขึ้น ส่วนมากหลักในการกำหนดปรัชญาในงานด้านนี้จะขึ้นอยู่กับรากฐาน ปรัชญาหลักของแต่ละมหาวิทยาลัย แต่ก็ยังมีส่วนที่คล้ายกันบ้าง คือการมุ่งที่จะพัฒนาในองค์รวม การส่งเสริมการทำกิจกรรมเพื่อการพัฒนา และการสร้างสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของ นักศึกษา และเป้าหมายหลักคือการมุ่งให้พร้อมที่จะเป็นบัณฑิตที่พึงประสงค์ของสังคม มีบุคลิกภาพ และคุณลักษณะและมีทักษะในวิชาชีพ

สถาบันการศึกษาอเมริกัน (America Council on Education, 1949) กล่าวพบสรุปได้ว่า ปรัชญากิจกรรมนักศึกษาหลักไว้ 4 ประการ คือ

1. นักศึกษาแต่ละคนได้รับการพิจารณาว่าเป็นเอกตบุคคล การพัฒนาให้เน้นการพัฒนาใน รูปองค์รวม ได้แก่ การพัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา
2. การยอมรับในคุณค่าของบุคคล และความแตกต่างระหว่างบุคคล

3. ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อม และนำมาใช้ในการพัฒนานักศึกษา
4. ให้ความสำคัญกับการสร้างความรับผิดชอบตนเอง และสังคม

ปรัชญาและวัตถุประสงค์หลักของสถาบันอุดมศึกษา ในประเทศสหรัฐอเมริกา คือ การดำรงรักษา ถ่ายทอด ทำนุบำรุงวัฒนธรรม ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญคือองค์ความรู้ และความดีงามของสังคม โดยวิธีการสอนการทำงาน คั่นคว้า ทดลองทางวิทยาศาสตร์ของนักวิชาการ ต่อมา มีการเพิ่มเติมอีก คือ เพื่อให้เข้าใจประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต เพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อความร่วมมือระหว่างประเทศ เพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และพัฒนาสติปัญญาในการบริหารงาน และแก้ปัญหาสังคม

การนำปรัชญากิจการนักศึกษามาใช้ในในประเทศไทย

กรรณิกา พริยะจิตรา (2547, หน้า 26-27 อ้างถึงใน สำเนา ขจรศิลป์, 2538) มีความเห็นว่า ปรัชญากิจการนักศึกษาไทยมีการนำปรัชญาทั้ง 2 ปรัชญามาผสมผสาน ใช้ร่วมกันระหว่างแนวคิดเรื่องกิจการนักศึกษา และนำลักษณะเด่นของปรัชญาการบริการนักศึกษา และกำหนดประเด็นดังต่อไปนี้

1. กระบวนการเรียนรู้ของนักศึกษา ปรัชญาความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจการนักศึกษาได้ให้ความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ของนักศึกษา เฉพาะในช่วงที่นักศึกษากำลังศึกษาอยู่ในสถาบันอุดมศึกษาเท่านั้น ซึ่งประเด็นนี้สถาบันอุดมศึกษาควรจะไป และใช้ปรัชญาการพัฒนาและบริการนักศึกษา ซึ่งให้ความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต จะช่วยให้นักศึกษามีทักษะในการพัฒนาตนเองตลอดชีวิต
2. ปรัชญาความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจการนักศึกษา ปรัชญานี้มีความเชื่อว่านักศึกษาเกิดการเรียนรู้ในและนอกชั้นเรียนจากบริการและกิจกรรมต่าง ๆ แต่ปรัชญาการพัฒนาและบริการนักศึกษา มีความเชื่อว่า การเรียนรู้นอกชั้นเรียนเกิดจากกระบวนการพัฒนานักศึกษาโดยวิธีการทางจิตวิทยา ในประเด็นนี้ควรนำเอาปรัชญาพัฒนานักศึกษาและปรัชญาบริการมาเสริมเพื่อให้การพัฒนานักศึกษามีทั้งในและนอกชั้นเรียน และนำวิธีการทางจิตวิทยาไปใช้ในการพัฒนานักศึกษา จะทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพ

3. การใช้ทักษะในวิชาชีพ ปรัชญาความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจการนักศึกษาได้ระบุทักษะต่าง ๆ ที่ใช้ในวิชาชีพไว้ดังนี้ คือ ทักษะในการให้การศึกษา การบริหารงาน การให้คำปรึกษา และทักษะ การให้บริการด้านต่าง ๆ สำหรับปรัชญาการพัฒนาและบริการนักศึกษานั้นได้ระบุทักษะใช้ในวิชาชีพดังนี้ คือ ทักษะการบริหารงาน การให้คำปรึกษาและการพัฒนานักศึกษา ซึ่งทักษะการพัฒนานักศึกษานั้นได้แก่ ทักษะทางด้านจิตวิทยาคลินิก ทักษะการตั้งเป้าหมายเพื่อการพัฒนา การประเมินผลการพัฒนา การใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ความสะดวกแก่ผู้รับบริการ ดังนั้นจึงควรนำเอาทักษะ

การพัฒนานักศึกษา จากปรัชญาการพัฒนาและบริการนักศึกษาเข้ามาเสริมทักษะต่าง ๆ ของปรัชญาความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจการนักศึกษา เพื่อให้ นักกิจการนักศึกษา ในกองกิจการนักศึกษา มีทักษะการบริหาร การบริการและการพัฒนานักศึกษา

วัตถุประสงค์ของกิจการนักศึกษา

วัตถุประสงค์ของงานกิจการนักศึกษาดั้งแต่อดีต เกิดจากจากแนวคิดของมุลเลอร์ (Mueller, 1961) และเบอร์ดี้ (Birdie, 1966 อ้างถึงใน สำเนา ขจรศิลป์, 2539, หน้า 6) ที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของงานกิจการนักศึกษา สรุปได้ว่า งานกิจการนักศึกษา คืองานอำนวยความสะดวก และดำรงรักษาวัฒนธรรม และการสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มุ่งเน้นการพัฒนาบุคลิกภาพของนักศึกษาในทุก ๆ ด้าน โดยเน้นการพัฒนาให้นักศึกษาให้เป็นพลเมืองที่ดี มีความเป็นผู้นำ และมีจิตสาธารณะ และสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมเป็นพลเมืองที่ดี มีความไว้วางใจอยู่เสมอ

เฮรอน (Heron, 1970 อ้างถึงใน กรรณิกา พิริยะจิตร, 2547, หน้า 4-6) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของกิจการนักศึกษาไว้อย่างกว้าง ๆ ไว้ 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านทั่วไป 2) ด้านการพัฒนานักศึกษา และ 3) ด้านการบริหารกิจการนักศึกษา ซึ่งแต่ละ ด้านประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้

1. วัตถุประสงค์ทั่วไปของกิจการนักศึกษา

1.1 เพื่อกระตุ้นให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้แบบบูรณาการ เรียนรู้ทั้งในระบบห้องเรียน และนอกห้องเรียน เพื่อพัฒนาให้เป็นคนที่สมบูรณ์

1.2 เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ที่มีคุณค่าแก่นักศึกษาทุกคน โดยจัดทำโครงการพัฒนานักศึกษา การกระตุ้นให้นักศึกษามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ และตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้นแก่นักศึกษาผู้อื่น

1.3 เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างระหว่างอาจารย์ นักศึกษา และผู้บริหารระดับต่างซึ่งจะนำไปสู่การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และการตัดสินใจในการแก้ปัญหาต่าง ๆ

1.4 เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์นักศึกษาให้มีโอกาสเท่าเทียมกันในการที่จะได้รับการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา

1.5 เพื่อให้นักศึกษาได้รู้จักตนเอง สร้างแนวทางและแสดงออกซึ่งความเป็นเอกลักษณ์

1.6 เพื่อให้นักศึกษาแต่ละคนสามารถพัฒนาตนเองในด้านสติปัญญา ร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม

2. วัตถุประสงค์ของกิจการนักศึกษาต่อนักศึกษา

วัตถุประสงค์ของกิจการนักศึกษาต่อนักศึกษา เป็นสิ่งสำคัญ ที่ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับนักศึกษาจะต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนเพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทั่วไปของสถาบันอุดมศึกษา และยังมีความสำคัญกับการประเมินผลงานของสถาบันอุดมศึกษานั้น ๆ

ว่าดำเนินการตรง และสอดคล้องได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใดต่อนักศึกษา ซึ่งมีนักวิชาการอุดมศึกษาได้ศึกษามาแล้วพบว่า มี 6 ประการ คือ

2.1 เพื่อช่วยให้นักศึกษามีความเจริญงอกงาม และมีพัฒนาการ โดยเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ฝึกฝนความรับผิดชอบ ภาวะผู้นำ และมนุษยสัมพันธ์

2.2 เพื่อจัดบริการต่างๆ ให้กับนักศึกษา อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ ของสถาบัน

2.3 เพื่อเปิดโอกาสให้นักศึกษามีการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่อบุคคลระหว่างนักศึกษากับผู้บริหารระดับต่างๆ เพื่อปรึกษาหารือในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับนักศึกษา

2.4 เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์อันดีระหว่าง นักศึกษา อาจารย์ และบุคคลอื่นๆ ของสถาบัน

2.5 เพื่อเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้มีส่วนร่วมในการบริหารงานของสถาบัน โดยเฉพาะในส่วนที่นักศึกษาจะเป็นประโยชน์กับสถาบัน

2.6 เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษามีส่วนร่วมและเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของสถาบันอุดมศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

3. วัตถุประสงค์ของกิจการนักศึกษาต่อการบริหาร

3.1 เพื่อจัดการเกี่ยวกับการสรรหา และรับสมัครนักศึกษา เข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา เช่น รับนักศึกษาข้างเผือก นักศึกษาที่เก่งเฉพาะทาง เช่น นักกีฬา นักดนตรี และนักศึกษาที่ผ่านการคัดเลือกจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

3.2 เพื่อจัดการเกี่ยวกับการลงทะเบียนของนักศึกษา การวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับนักศึกษา การทดสอบ การบริหาร โครงการต่างๆ ของกองกิจการนักศึกษา และเป็นคลังข้อมูลด้านนักศึกษา

3.3 เพื่อจัดตั้งและดำเนินการเกี่ยวกับระบบสารสนเทศนักศึกษา เพื่อใช้ในการบริหารและวิชาการ เช่น การจัดทำรายชื่อชมรมต่างๆ การแนะนำเรือสุขอนามัย

3.4 เพื่อทำหน้าที่ประสานงานระหว่างหน่วยงานทางวิชาการ และหน่วยงานกิจการนักศึกษา เช่น การจัดทำข้อมูลที่เป็นความรู้เกี่ยวกับความปลอดภัย ของการใช้รถยนต์ รถจักรยาน จักรยานยนต์ รอบสถานศึกษา

3.5 เพื่อทำการวิจัย และวางแผนการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาในระยะสั้น และระยะยาว เช่น วางแผนการเปิดและปิดหลักสูตรในภาควิชาต่างๆ

3.6 เพื่อเผยแพร่ข้อมูลต่างๆ ทางด้านวิชาการ และด้านกิจการนักศึกษาให้แก่สาธารณะชน และบริหารการทางวิชาการแก่หน่วยงานเอกชน

3.7 เพื่อแจ้งให้นักเรียนในโรงเรียนต่างๆ ทราบถึงข้อมูลพื้นฐานของสถาบันอุดมศึกษา และเพื่อการเตรียมตัวเข้าศึกษาต่อในสถาบันอุดมศึกษา

3.8 เพื่อจัดบริการและสวัสดิการต่างๆที่สำคัญให้แก่นักศึกษาที่สำคัญได้แก่ทุนการศึกษา หอพักนักศึกษา และบริการทางโภชนาการ บริการด้านสุขภาพอนามัย และให้คำปรึกษา

สรุป วัตถุประสงค์ของงานกิจการนักศึกษา เพื่อพัฒนานักศึกษาด้านคุณลักษณะ และบริหารสวัสดิการที่เอื้อต่อการเรียนการสอนของนักศึกษาในมหาวิทยาลัย และการแนะแนว การดำเนินชีวิตและปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ และแนะแนวการศึกษาและอาชีพ จุดสำคัญคือมุ่งหวังที่จะพัฒนานักศึกษาให้เป็นบุคคลที่สมบูรณ์ โดยมหาวิทยาลัยดำเนินการจัดตั้งเป็นหน่วยที่รับผิดชอบ งานด้านนักศึกษาโดยเฉพาะ และยังเป็นหน่วยงานที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ฝึกในกิจกรรมต่าง ๆ

ขอบข่ายของงานกิจการนักศึกษา

กิจการนักศึกษาเป็นวิทยาการทางการศึกษา ที่มุ่งพัฒนาให้นักศึกษามีศักยภาพ และเป็นบัณฑิตที่พึงประสงค์ของสังคม ซึ่งงานกิจการนักศึกษา ประกอบไปด้วยงานพัฒนาศักยภาพ งานบริการและสวัสดิการ และงานกิจกรรมด้านต่าง ๆ อันประกอบด้วย งานส่งเสริมศักยภาพนักศึกษา งานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม งานบำเพ็ญประโยชน์ งานกีฬา งานกิจกรรมตามความสนใจ นอกจากนี้ งานกิจการนักศึกษายัง ส่งเสริมให้นักศึกษาเรียนรู้ในการปกครองตนเอง โดยการจำลองสถานการณ์ ด้านการบริหารจัดการองค์กรให้กับนักศึกษา ในรูปของการจัดตั้งองค์การนักศึกษาขึ้น เพื่อให้นักศึกษา ทำงาน และการบริหารงาน องค์การนักศึกษาจะทำหน้าที่ปกครอง และดูแลนักศึกษา และเป็นตัวแทน ของนักศึกษาในการนำเสนอความต้องการต่าง ๆ ของนักศึกษาต่อมหาวิทยาลัยงานกิจการนักศึกษา ประกอบด้วยงานหลัก 5 ประการ

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2550) ได้กำหนดขอบเขตของงานกิจการนักศึกษา ไว้ในมาตรฐานงานกิจการนักศึกษา

1. งานกิจกรรม ได้แก่ งานกิจกรรมองค์การศึกษานักศึกษา คณะกรรมการนักศึกษาและ กิจกรรมชมรม และกิจกรรมเสริมความรู้วิชาการ เช่นงานปฐมนิเทศ กิจกรรมชมรมวิชาการ กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมกีฬาและนันทนาการ กิจกรรมส่งเสริมและมีส่วนร่วมใน ประชาธิปไตย กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม กิจกรรมพัฒนาบุคลิกภาพ
2. งานบริการและสวัสดิการ ได้แก่งาน ทุนการศึกษา แนะแนวการศึกษาและวิชาชีพ บริการสุขภาพอนามัย งานบริการและสวัสดิการลดหย่อนค่าโดยสาร งานหอพัก
3. งานพัฒนาและงานวินัย ได้แก่งาน การพัฒนาบุคลิกภาพ การควบคุมความเรียบร้อย ของนักศึกษาในการอยู่ร่วมกัน การสร้างเสริมให้นักศึกษามีวินัยในตนเอง และมีความรับผิดชอบ
4. งานชุมชนเครือข่าย ได้แก่งาน การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน
5. การบริหารจัดการองค์กร ซึ่งประกอบด้วย งานพัฒนาบุคลากร งานการเงิน การบริหารกิจกรรม และงานการประกันคุณภาพ

มาตรฐานหลักของงานกิจการนักศึกษา ประกอบด้วย

ทบวงมหาวิทยาลัยโดยคณะกรรมการการพัฒนานักศึกษา (คณะกรรมการการพัฒนา นักศึกษา, 2541) ได้กำหนดมาตรฐานด้านกิจการนักศึกษา เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาทั้งของภาครัฐ และและเอกชนใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและประเมินผลงานกิจการนักศึกษาให้ได้มาตรฐาน ดังรายละเอียด

วัตถุประสงค์ สถาบันอุดมศึกษาต้องกำหนดวัตถุประสงค์ของฝ่ายกิจการนักศึกษาให้ ชัดเจน และประชาสัมพันธ์ให้ทราบโดยทั่วกัน นอกจากนี้ งานทุกงานในฝ่ายกิจการนักศึกษาต้อง กำหนดวัตถุประสงค์ของแต่ละงานให้ชัดเจนและสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้หรือทฤษฎีการ พัฒนามนุษย์

ภารกิจ ภารกิจหลักของฝ่ายกิจการนักศึกษาต้องประกอบด้วย

1. จัดบริการต่าง ๆ เพื่อช่วยให้นักศึกษามีความพร้อมในการศึกษาเล่าเรียน ในการจัด บริการนักศึกษานั้น
2. ส่งเสริมพัฒนาการของนักศึกษาในด้านต่าง ๆ เช่น การประเมินตนเอง การเลือกอาชีพ การพัฒนาด้านสติปัญญา สังคม อารมณ์ ร่างกาย คุณธรรม จริยธรรม และทักษะการใช้เทคโนโลยี
3. ศึกษาและจัดสภาพแวดล้อมของสถาบันอุดมศึกษาให้เอื้อต่อการศึกษาและการพัฒนา นักศึกษา
4. ดำเนินกิจการที่สำคัญของสถาบันอุดมศึกษา

การบริหาร

1. การจัดองค์กร ฝ่ายกิจการนักศึกษาต้องจัดสายการบังคับบัญชาภายในองค์กรกิจการ นักศึกษาและในแต่ละงานให้ชัดเจน งานแต่ละงานต้องกำหนด นโยบาย วิธีการดำเนินงาน และ หน้าที่รับผิดชอบของบุคลากรแต่ละตำแหน่งไว้อย่างชัดเจน

2 บุคลากร

ผู้บริหารสูงสุดฝ่ายกิจการนักศึกษา

สถาบันอุดมศึกษาต้องแต่งตั้งผู้บริหารสูงสุดฝ่ายกิจการนักศึกษา เพื่อรับผิดชอบงาน ฝ่ายกิจการนักศึกษา ผู้บริหารสูงสุดฝ่ายกิจการนักศึกษาต้องมีตำแหน่งเป็นผู้บริหารระดับสูงของ สถาบันอุดมศึกษาเพื่อให้ปัญหาและความต้องการของนักศึกษาตลอดจนปัญหาการดำเนินงานของ ฝ่ายกิจการนักศึกษาได้รับการแก้ไขจากที่ประชุมผู้บริหารระดับสูงของสถาบันอุดมศึกษา ผู้บริหารสูงสุด ฝ่ายกิจการนักศึกษา ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการบริหารงาน และมีประสบการณ์ ในด้านงานกิจการนักศึกษา ตำแหน่งของผู้บริหารสูงสุดของฝ่ายกิจการศึกษานั้น อาจมีความ แตกต่างกัน เช่น อาจเป็นตำแหน่งรองอธิการบดีฝ่ายกิจการนักศึกษา หรือผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการ

นักศึกษา ผู้บริหารสูงสุดฝ่ายกิจการนักศึกษา ต้องจัดกระบวนการบริหารงานภายในกิจการนักศึกษาให้มีประสิทธิภาพ เช่น การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารงานบุคคลการดำเนินงานและการสั่งการ การประสานงาน การรายงาน และการงบประมาณ

ผู้บริหารระดับกลางและผู้ปฏิบัติงาน

ผู้บริหารระดับกอง ระดับฝ่าย หรือระดับงานต้องเป็นผู้ที่ทำงานประจำเต็มเวลาและเป็นผู้มีความรู้ มีประสบการณ์ในงานที่รับผิดชอบและมีความสามารถในการบริหารงาน หน่วยงานทุกฝ่ายหรือทุกงานต้องมีบุคลากรเพียงพอกับปริมาณ บุคลากรต้องมีความรู้ และสามารถปฏิบัติงานให้บรรลุตามเป้าหมายของหน่วยงาน บุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านวิชาชีพ เช่น แพทย์ ทันตแพทย์ พยาบาล และนักแนะแนว ต้องเป็นผู้สำเร็จการศึกษาในวิชาชีพที่ปฏิบัติงาน สำหรับบุคลากรภายนอกฝ่ายกิจการนักศึกษาที่มาช่วยทำงานให้ฝ่ายกิจการนักศึกษา เช่น อาจารย์ที่ปรึกษากิจกรรมนักศึกษาและอาจารย์ที่ปรึกษาหอพักนักศึกษานั้น ฝ่ายกิจการนักศึกษาต้องจัดการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้อาจารย์ที่ปรึกษามีความรู้และทักษะในการทำงานและสามารถช่วยเหลือนักศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารกิจการนักศึกษาทุกระดับต้องจัดกระบวนการบริหารงานบุคคลในฝ่ายกิจการนักศึกษา ตั้งแต่การวางแผน การสรรหาและการคัดเลือกการพัฒนา การบำรุงรักษา และการให้พ้นจากหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพ

3. สิ่งอำนวยความสะดวก ทุกฝ่ายหรือทุกงานต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน เช่น ห้องทำงาน ห้องประชุม สถานที่ติดต่อเพื่อขอใช้บริการ ตู้เก็บเอกสาร เครื่องคอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ และเครื่องใช้สำนักงานที่จำเป็นเพื่อให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สิ่งอำนวยความสะดวกบางอย่าง เช่น ห้องประชุมนั้นอาจจัดเป็นส่วนกลางให้ใช้ร่วมกันได้

4. งบประมาณ ฝ่ายกิจการนักศึกษาต้องมีงบประมาณประจำปีเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายที่มีความจำเป็น เช่น ค่าใช้จ่ายในการพัฒนาบุคลากรและการเดินทางของบุคลากร ค่าสมาชิกองค์กรวิชาชีพ สิ่งพิมพ์ที่จำเป็น และค่าจัดซื้อหรือซ่อมแซมสิ่งอำนวยความสะดวกในข้อ 3.3 เป็นต้น นอกจากนั้นแต่ละฝ่ายหรืองานยังมีความจำเป็นต้องใช้งบประมาณในการดำเนินงาน เช่น งานอนามัย ต้องมีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเวชภัณฑ์ งานหอพักนักศึกษาต้องมีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับวัสดุหอพักนักศึกษาและค่าสาธารณูปโภค เป็นต้น ซึ่งแต่ละฝ่าย หรืองานต้องจัดทำงบประมาณประจำปีให้เพียงพอแก่การดำเนินงาน

5. ความรับผิดชอบทางกฎหมาย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นรัฐธรรมนูญที่ได้ให้ความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคลอย่างมาก เนื่องจากงานกิจการนักศึกษาหลายงาน เช่น งานอนามัย งานหอพักนักศึกษา และงานกิจกรรม

นักศึกษา เป็นต้น เป็นงานที่ต้องมีความรับผิดชอบทางกฎหมาย บุคลากรฝ่ายกิจการนักศึกษา จึงต้องศึกษารัฐธรรมนูญ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องและปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับกฎหมาย

6. ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานและชุมชน เนื่องจากงานกิจการนักศึกษาเป็นงานที่ต้องการความร่วมมือและประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกวิทยาเขต ตลอดจนชุมชนต่าง ๆ จึงมีความจำเป็นที่ผู้บริหารฝ่ายกิจการนักศึกษาทุกระดับและทุกฝ่ายหรือทุกงานต้องรักษาความสัมพันธ์อันดีกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกวิทยาเขต ตลอดจนชุมชนต่าง ๆ

7. จรรยาบรรณ งานกิจการศึกษานางงาน เช่น งานอนามัยและงานแนะแนว ซึ่งเป็นงานวิชาชีพที่มีจรรยาบรรณ เป็นข้อกำหนดให้ผู้ประกอบวิชาชีพต้องปฏิบัติอยู่แล้ว เช่น จรรยาแพทย์ และจรรยาบรรณของนักแนะแนว เป็นต้น สำหรับงานกิจการนักศึกษาอีกหลายงาน เช่น งานระเบียบนักศึกษา งานหอพักนักศึกษา งานวินัยนักศึกษา เป็นต้น ซึ่งการปฏิบัติงานของบุคลากรฝ่ายกิจการนักศึกษาต้องเกี่ยวข้องกับระเบียบนักศึกษาซึ่งเป็นข้อมูลส่วนตัวของนักศึกษา ดังนั้นบุคลากรฝ่ายกิจการนักศึกษาทุกคนต้องปฏิบัติตามจรรยาบรรณดังต่อไปนี้

7.1 ไม่เปิดเผยข้อมูล หรือเรื่องส่วนตัวของนักศึกษากับผู้อื่น ยกเว้นในกรณีที่เป็นงานวิชาการ เช่น การวิจัย ซึ่งต้องได้รับอนุญาตจากนักศึกษาเป็นลายลักษณ์อักษรและต้องไม่ระบุชื่อและนามสกุลของนักศึกษาคำนึงถึงสวัสดิภาพของนักศึกษาและจะไม่ทำการใด ๆ ที่จะก่อให้เกิดผลเสียหายแก่นักศึกษาอย่างไม่เป็นธรรม

7.2 ไม่วิพากษ์วิจารณ์บุคคลหรือหน่วยงานใดให้นักศึกษาฟังในทางก่อให้เกิดผลเสียหายแก่นักศึกษาหรือความแตกฉานแก่บุคลากรหรือหน่วยงานนั้น ๆ

7.3 ตระหนักในข้อจำกัดเกี่ยวกับการศึกษา ประสบการณ์ และความสามารถของตนเอง หากมีนักศึกษาที่มีปัญหาที่เกินความสามารถที่จะช่วยเหลือได้ต้องส่งนักศึกษาไปรับบริการจากบุคลากรที่มีความสามารถช่วยเหลือนักศึกษาได้

8. การประเมินผล สถาบันอุดมศึกษาต้องทำการวิจัยและประเมินผลการดำเนินงานกิจการนักศึกษาอย่างเป็นระบบ ทั้งฝ่ายกิจการนักศึกษาและแต่ละงานเป็นประจำ วิธีการประเมินนั้นอาจมีความแตกต่างกันซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละโครงการ แต่ต้องใช้วิธีประเมินเชิงปริมาณและวิธีประเมินเชิงคุณภาพ การเก็บข้อมูลนั้นต้องเก็บจากนักศึกษา และหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ผลการประเมินนั้นต้องนำไปใช้เพื่อการปรับปรุงวิธีการดำเนินงานกิจการนักศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ประเภทของงานกิจการนักศึกษา

การแบ่งประเภทของงานกิจการนักศึกษา อาจแบ่งออกได้เป็นหลายแบบ แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ ที่ใช้ในการจำแนก และที่นิยมแบ่งประเภทของกิจกรรมในปัจจุบัน แบ่งเป็น 1) แบ่งตาม

วัตถุประสงค์ 2) แบ่งตามขอบเขตลักษณะกิจกรรมที่ทำ หรือ 3) แบ่งตามลักษณะองค์กร

งานกิจการนักศึกษาประกอบด้วยงานหลัก 4 ประเภท คือ 1) งานกิจกรรม ต่าง ๆ นอกชั้นเรียน และงานกีฬา 2) งานวินัยและพัฒนาศักยภาพ 3) งานอนามัยและส่งเสริมสวัสดิการและจัดสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย 4) งานให้คำปรึกษาและแนะแนวการศึกษาและอาชีพ ซึ่งงานกิจการนักศึกษามีความสำคัญเช่นเดียวกับงานอื่น ๆ ของมหาวิทยาลัย ฝ่ายกิจการนักศึกษา ที่ต้องการการสนับสนุนอย่างเข้มแข็งจากผู้บริหารกิจการนักศึกษา ประกอบด้วยความต้องการต่าง ๆ ดังนี้ คือ ความต้องการทรัพยากรในการบริหาร อันได้แก่ บุคลากร งบประมาณ และวัสดุ ครุภัณฑ์ และความต้องการระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ หัวใจของความสำเร็จของงานกิจการนักศึกษา อยู่ที่ผู้บริหารมีความเข้าใจและสนับสนุนงานกิจการนักศึกษา

งานกิจกรรมนิสิต นักศึกษา

ความหมายของกิจกรรมนักศึกษา

นอกจากการเรียนการสอนในห้องเรียนแล้ว งานกิจกรรมนักศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของภารกิจของมหาวิทยาลัยในด้านการพัฒนาศักยภาพนักศึกษา บางมหาวิทยาลัยถือว่าเป็นภารกิจในการสอนอย่างหนึ่ง ดังนั้นจะเห็นว่างานกิจการนักศึกษา จะต้องเดินคู่ไปกับงานวิชาการ งานกิจกรรม นักศึกษาจะช่วยพัฒนาคุณภาพให้กับนักศึกษาในด้านบุคลิกภาพ และคุณลักษณะที่ดี ทักษะชีวิต ทักษะสังคม และทักษะอาชีพต่าง ซึ่งทักษะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากการ ที่มหาวิทยาลัยได้จัดกิจกรรมให้นักศึกษาได้ทำงานร่วมกันไม่ว่าจะในชั้นเรียนหรือ จากการทำกิจกรรมนอกชั้นเรียน

นักวิชาการได้ให้ความหมายหรืออธิบายคำว่า กิจกรรมนักศึกษา (Student Activities) ในแง่มุมที่แตกต่างกันดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายของคำว่า “กิจกรรม” คือ การที่ผู้เรียน (นักศึกษา) ปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อเรียนรู้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525, หน้า 98)

วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2528, หน้า 130-131) ได้ให้ความหมายว่า กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนานักศึกษาด้านต่าง ๆ นอกเหนือไปจากสิ่งที่ยังต้องให้ทุกคนต้องเรียนในชั้น กิจกรรมดังกล่าวเป็นไปโดยความสมัครใจของนักศึกษา และไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของคะแนนในรายวิชาหนึ่งรายวิชาใด ตามที่กล่าวมานี้ กิจกรรมที่มีจุดหมายในการพัฒนานักศึกษานั้นจึงหมายรวมทั้งกิจกรรมที่สถาบันการศึกษาจัดให้นักศึกษาและให้นักศึกษามีส่วนในการจัด หรือนักศึกษาได้จัดกันขึ้นเอง โดยการนิเทศและดูแลจากอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อให้ นักศึกษาสัมผัสชีวิตที่ถูกต้องในสถาบัน

สำเนาว์ ขจรศิลป์ (2539, หน้า 120) ให้ความหมายของกิจกรรมนักศึกษา หมายถึง กิจกรรมที่ไม่เกี่ยวกับกิจกรรมการสอนในชั้นเรียนโดยตรง นักศึกษาร่วมกันจัดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของนักศึกษา (ฝ่ายกิจการนักศึกษา) ที่จัดบริการเพื่อช่วยส่งเสริมให้นักศึกษาเกิดทักษะ มีความพร้อม

ในการศึกษาและพัฒนากิจการด้านต่าง ๆ ให้นักศึกษา

เฟรดเอดริค (Frederick, 1959, p. 17) เรียกกิจกรรมนักศึกษาที่จัดขึ้นว่า “หลักสูตรที่สาม” (The Third Curricular) กิจกรรมทั้งหลายในสถานศึกษา ซึ่งนักศึกษามีความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมโดยที่กิจกรรมเหล่านั้น สถานศึกษาจะต้องหา การสนับสนุนและการเข้าร่วมกิจกรรม จะต้องไม่มีผลต่อการพิจารณาผลการศึกษา

จาไมอัส (Jamias, 1969, p. 20) ให้ความหมายของกิจกรรมนักศึกษา หมายถึง การจัดองค์กรเพื่อเตรียมเปิดโอกาสในการเสริมประสบการณ์พิเศษสร้างความสัมพันธ์ขั้นมูลฐานและเป็น ที่ฝึกฝนประชาธิปไตย ซึ่งนักศึกษาก็จะได้มีโอกาสเรียนรู้ และสร้างทัศนคติ เพื่อการเป็นประชากร ที่ดีและมีคุณค่าของสังคมต่อไป

กู๊ด (Good, 1945, p. 15) ให้ความหมายของกิจกรรมนักศึกษา หมายถึง กิจกรรมนอกชั้นเรียน โปรแกรมการดำเนินงานซึ่งนักศึกษาหรือสถานศึกษาจัดขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความสนุกสนาน เพิ่มพูนความรู้ และพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้เสริม สร้างประสบการณ์ ตนเองให้เข้าใจสังคมดีขึ้น ทั้งนี้โดยอยู่ในความดูแลสถานศึกษา

จากความหมายของนักการศึกษา นักวิชาการ จึงสรุปได้ว่า กิจกรรมนักศึกษาหมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้น โดยนิสิตนักศึกษา หรือสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนานิสิตนักศึกษาในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของนักศึกษา โดยในการทำกิจกรรมจะต้องเกิดจากความสมัครใจ ความสนใจ ของนักศึกษา และไม่มีการนับหน่วยกิจ กิจกรรมต่างเป็นกิจกรรมที่เกิดจากความสนใจของเด็ก ในรูปของการรวมกลุ่มของชมรม ชุมนุมที่สนใจในเรื่องเดียวกัน

ประเภทของกิจกรรม

การจัดกิจกรรมนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้หลายประเภท ซึ่งขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมและพัฒนานิสิตนักศึกษาจะพบว่าในประเทศไทยได้มีการแบ่งงานกิจกรรมนิสิต นักศึกษา ไว้ดังนี้

กรณีกา พริยะจิตรา (2547, หน้า 125) ได้แบ่งลักษณะของงานกิจกรรมนักศึกษาดังนี้

1. กิจกรรมส่วนกลาง
2. กิจกรรมวิชาการ
3. กิจกรรมนันทนาการและกีฬา
4. กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์
5. กิจกรรมการเมือง

สำเนา ขจรศิลป์ (2538, หน้า 127-128) ได้แบ่งลักษณะของกิจกรรมนักศึกษาไว้ว่า แบ่งออกเป็น 7 ประเภทคือ

1. กิจกรรมส่วนกลาง
2. กิจกรรมวิชาการ
3. กิจกรรมกีฬา
4. กิจกรรมศิลปะและวัฒนธรรม
5. กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์
6. กิจกรรมนันทนาการ
7. กิจกรรมการเมือง

สรุป ประเภทของกิจกรรมนักเรียนขึ้นอยู่กับรูปแบบของมหาวิทยาลัยนั้น แต่กิจกรรมต่าง ๆ จะมีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนากาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา และไม่เป็นอันตรายต่อนิสิต นักศึกษาทั้งสิ้น

วัตถุประสงค์ของงานกิจกรรม

สถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้ (กรรณิกา พิริยะจิตรรา, 2547, หน้า 122)

1. เพื่อสร้างเสริมทักษะ ความรู้และประสบการณ์ทางด้านวิชาการให้นักศึกษา
2. เพื่อพัฒนา ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ ในการที่จะอยู่ในสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างมีความสุข
3. เพื่อให้นักศึกษาใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และเพิ่มพูนความสนใจในการทำกิจกรรม
4. เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาด้วยกันในการทำงานร่วมกันในกลุ่มและการทำงานร่วมกับผู้อื่น
5. เพื่อพัฒนาความสามารถของนักศึกษาที่ได้นำความรู้ และประสบการณ์ไปประยุกต์ใช้ในงานกิจกรรมนักศึกษาก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคม
6. เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษาได้เห็นคุณค่ารู้จักการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมไทย
7. เพื่อเสริมสร้างความสามัคคีในหมู่นักศึกษา
8. เพื่อเตรียมนักศึกษาให้พร้อมที่จะไปประกอบวิชาชีพและดำเนินชีวิตในสังคมประชาธิปไตย

สำเนา ขจรศิลป์ (2538, หน้า 120-121) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของกิจกรรมนักศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยหลายแห่ง มีความคล้ายคลึงกัน โดยสรุปได้ดังนี้

1. เพื่อเสริมสร้างความรู้และประสบการณ์ทางด้านวิชาการให้นักศึกษา
2. เพื่อเป็นการเตรียมนักศึกษา สำหรับการดำเนินชีวิตในสังคมประชาธิปไตย
3. เพื่อพัฒนานักศึกษาทางด้านสังคม อารมณ์ ร่างกาย จิตใจ
4. เพื่อเพิ่มพูนความสนใจของนักศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

5. เพื่อให้นักศึกษาใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
 6. เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์และการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้แก่นักศึกษา
 7. เพื่อพัฒนาความสามารถพิเศษของนักศึกษา
 8. เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษาได้นำความรู้ไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์แก่สังคม
 9. เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษาได้รู้จักทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมไทย
 10. เพื่อเสริมสร้างความสามัคคีในหมู่นักศึกษา
- จาไมอัส (Jamias, 1969, p. 24) ได้สรุปวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมนิตินักศึกษา

ไว้ 7 ประการ คือ

1. เพื่อฝึกฝนการมีส่วนร่วมในวิถีประชาธิปไตย
2. เพื่อพัฒนาสติปัญญา และสร้างภาวะกระตือรือร้นในตัวนิตินักศึกษา
3. เพื่อฝึกฝนนิตินักศึกษาในด้านศิลปะและความงาม
4. เพื่อให้นิตินักศึกษาได้ค้นพบและพัฒนาความสามารถพิเศษของตน
5. เพื่อสร้างเสริมความร่วมมือในสังคม
6. เพื่อฝึกวินัยให้นิตินักศึกษารู้สำนึกในกฎเกณฑ์และระเบียบข้อบังคับต่างๆ
7. เพื่อสร้างเสริมขวัญกำลังใจของนิตินักศึกษาในสถาบัน การศึกษา

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมนักศึกษา เพื่อพัฒนานักศึกษาให้เป็นคนที่สมบูรณ์ มีบุคลิกภาพดี มีคุณธรรมจริยธรรม และมีจิตสาธารณะ และมีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข เคารพในกฎระเบียบของสังคม

กรณีศึกษา พิริยะจิตรา (2547, หน้า 122-124) กิจกรรมศึกษานับว่ามีสิ่งสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อนักศึกษา ทำให้เกิดการเรียนรู้ โดยการลงมือปฏิบัติ (Learning by Doing) ซึ่งกระบวนการนี้ทำให้นักศึกษามีประสบการณ์และสามารถลงมือปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จได้ กิจกรรมนักศึกษาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นที่มหาวิทยาลัย/ สถาบัน จะต้องให้กาสนับสนุนจัดกิจกรรมนักศึกษาขึ้น บุคลากรฝ่ายกิจกรรมนักศึกษาต้องมีความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานด้วยความรู้ ความชำนาญ ซึ่งบุคลากรฝ่ายอื่น ๆ ในมหาวิทยาลัย/ สถาบัน ไม่สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ งานกิจการนักศึกษา จึงเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรควบคู่ไปกับการเรียนการสอนฝึกทักษะที่จำเป็นในการเป็นผู้นำ 6 ประการ คือ 1) การทำงานเป็นกลุ่ม 2) การวางแผน 3) การจัดองค์การ 4) การประสานงาน 5) การตัดสินใจในการทำงาน 6) การงบประมาณและบัญชี

งานบริการอนามัย

ความหมายของบริการอนามัย

ในการบริการด้านอนามัย จะเกี่ยวข้องกับคำ 2 คำที่น่าสนใจ คือ คำว่า สุขภาพและอนามัย คำว่า “สุขภาพ” หมายถึง ความสุขปราศจากโรค ส่วนคำว่า “อนามัย” หมายถึง สุขภาพ หรือ

ความไม่มีโรค สุขภาพของคน มีองค์ประกอบสองประการ คือ สุขภาพทางกายและสุขภาพทางจิต

1. สุขภาพทางกาย (Physical Health) หมายถึง สุขภาพของร่างกาย ที่มีการพัฒนาเหมาะสมกับวัย ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ และทุพพลภาพ มีความต้านทานโรคได้ดี ร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์

2. สุขภาพทางจิต (Mental Health) หมายถึง สภาพสมบูรณ์ทางจิตใจ หรือ สมรรถภาพในการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ได้อย่างมีความสุข ไม่มีอาการของโรคจิตโรคประสาท หรือ พฤติกรรมที่ผิดปกติอย่างหนึ่งอย่างใด มีแนวความคิดที่ถูกต้องในการดำรงชีวิต

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 1947) ได้ให้ความหมายของคำว่า สุขภาพไว้ที่ “สุขภาพ” มิได้หมายถึง แต่เพียงสภาพร่างกายที่ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บหรือ ทุพพลภาพเท่านั้น แต่หมายถึงสภาพที่มีความสมบูรณ์มีความสุข ทั้งทางร่างกาย จิตใจและสังคม”

สำหรับบริการที่เกี่ยวกับสุขภาพอนามัยในสถานศึกษานั้นในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาานิยมใช้คำว่า “บริการสุขภาพในโรงเรียน” ส่วนในระดับอุดมศึกษาานิยมใช้คำว่า “บริการอนามัย” ซึ่งหมายถึงบริการที่สถาบันอุดมศึกษาจัดให้แก่ นักศึกษาเพื่อแก้ไข ป้องกัน และส่งเสริมสุขภาพอนามัยของนักศึกษา เพื่อให้นักศึกษาเป็นผู้ที่มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ทั้งร่างกาย และจิตใจ

วัตถุประสงค์ของบริการอนามัย

การจัดตั้งหน่วยบริการอนามัย ของสถาบันอุดมศึกษาไทย ในยุคแรกมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ ตั้งขึ้นด้วยความจำเป็น อันเนื่องจากความเจ็บป่วยของนักศึกษา บริการในยุคนั้น ก็มีเพียงการปฐมพยาบาลเท่านั้นบางสถาบันก็ไม่ได้จัดบริการอนามัยให้นักศึกษา ต่อมาได้มีการพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ พร้อมกับการพัฒนาสถาบัน แต่ส่วนมากก็มิได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ให้สอดคล้องกับหลักวิชาการอย่างชัดเจน จึงทำให้การดำเนินงานของบริการอนามัยในสถาบันอุดมศึกษาไทย โดยทั่วไปยังไม่มี ความสมบูรณ์เท่าที่ควร ดังที่ สมปอง ไขว่หวาพริบ (2527) ได้ทำการวิจัยพบว่า บริการอนามัยของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ดำเนินงานเน้นหนักทางด้านการแก้ ปัญหา สุขภาพอนามัย มากกว่าการส่งเสริม และการป้องกัน การกำหนดวัตถุประสงค์ของบริการอนามัย ให้สอดคล้องกับหลักวิชาการอย่างชัดเจนจึงมีความสำคัญมาก ในเดือน เมษายน พ.ศ. 2504 สมาคมบริการอนามัยในสถาบันอุดมศึกษาอเมริกัน (American College Health Association, 1961) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ ของบริการอนามัย ในสถาบันอุดมศึกษา ไว้ดังต่อไปนี้

1. เพื่อให้นักศึกษามี เจตคติ ที่ดีในเรื่องสุขภาพอนามัย
2. เพื่อช่วยเสริมสร้างสุขนิสัย ทั้งด้านส่วนตัว และส่วนรวมให้แก่ นักศึกษา
3. เพื่อจัดสภาพแวดล้อมของสถาบันอุดมศึกษาให้ถูกสุขลักษณะและมีความปลอดภัย
4. เพื่อให้การศึกษาด้านสุขศาสตร์แก่นักศึกษา

5. เพื่อจัดบริการรักษาพยาบาลทั้งด้านร่างกายและจิตใจ
6. เพื่อจัดบริการในด้านการป้องกันโรค อันอาจเกิดขึ้นกับบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา ทั้งด้านร่างกาย และจิตใจ
7. เพื่อจัดให้มีการค้นคว้าวิจัย ที่เกี่ยวกับปัญหาขั้นพื้นฐาน ในด้านสุขภาพของบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา

สรุป วัตถุประสงค์ของบริการอนามัย จะครอบคลุม ทั้งทางด้านการรักษา การป้องกัน และการส่งเสริม ซึ่งวัตถุประสงค์นี้ได้รับการยอมรับ และถือว่าเป็นประโยชน์แก่งานบริการอนามัย ของสถาบันอุดมศึกษา

งานแนะแนว และทุนการศึกษา

งานแนะแนวและทุนการศึกษา ถือว่าเป็นงานสำคัญที่ส่งผลถึงความสำเร็จในการศึกษา ของนักศึกษา

ความหมาย งานบริการและแนะแนว

1. การแนะนำ (Advice) คือ การบอกกล่าว การให้ความคิดเห็นต่อผู้ต้องการคำแนะนำ เพื่อให้ทราบว่าจะทำอย่างไรกับสถานการณ์อย่างหนึ่ง การแนะนำโดยทั่วไปนั้น ผู้ให้คำแนะนำ ไม่ได้ใช้ความรู้ ความชำนาญในด้านจิตวิทยา และการให้คำปรึกษา ผู้ให้คำแนะนำโดยทั่วไปได้ให้คำแนะนำผู้อื่นโดยอาศัยข้อมูล ความเข้าใจ ความรู้ และประสบการณ์ของตนเองที่มีในเรื่อง หรือ สิ่งที่ได้คำแนะนำ ส่วนเรื่องที่ให้คำแนะนำ นั้น ควรเป็นเรื่องที่มีวิธีการต้องทำค่อนข้างตายตัว เช่น การแนะนำวิธีการลงทะเบียนเรียนวิชาต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัย เป็นต้น
2. การแนะแนว (Guidance) เป็นบริการ หรือกระบวนการที่ช่วยให้บุคคลรู้จักตนเอง เข้าใจตนเอง เข้าใจคนอื่น และสิ่งแวดล้อมตรงตามความเป็นจริง อันจะเป็นผลทำให้บุคคลนั้นสามารถช่วยตนเอง ปรับตนเอง แก้ไขปัญหาทางแนวชีวิต และพัฒนาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ บริการแนะแนวเป็น องค์ประกอบ ที่สำคัญที่ช่วยให้การศึกษามุ่งบรรลุตามวัตถุประสงค์ บริการแนะแนวจึงมีความสำคัญต่อการ ศึกษาทุกระดับบริการแนะแนวในสถาบันอุดมศึกษา ประกอบด้วยบริการต่าง ๆ หลายบริการ เช่น บริการทดสอบ บริการสนเทศ บริการให้คำปรึกษาต่าง ๆ บริการจัดหางาน และการวิจัยและติดตามผล เป็นต้น
3. การให้คำปรึกษา (Counseling) เป็นกระบวนการที่แสดงถึงสัมพันธภาพที่ดีภายใต้บรรยากาศที่อบอุ่น และปลอดภัยระหว่างผู้ให้คำปรึกษา ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสามารถ และประสบการณ์ทางจิตวิทยาและการให้คำปรึกษา กับผู้ขอรับคำปรึกษา เพื่อช่วยให้ผู้ขอรับคำปรึกษาเข้าใจตนเอง เข้าใจสภาพแวดล้อม และเรื่องราวที่นำมาปรึกษาสามารถใช้สติปัญญาและความสามารถของตนเอง ในการตัดสินใจ เลือกรับการแก้ปัญหา การเผชิญกับปัญหา การปรับตัว และการพัฒนาตนเอง

ได้อย่างเหมาะสม ในกระบวนการให้คำปรึกษานั้น เน้นที่เหตุการณ์ปัจจุบันผู้ขอรับคำปรึกษาเป็นบุคคลที่ปกติ ที่มีความวิตกกังวล ไม่สามารถตัดสินใจหรือปรับตัว หรือ ไม่สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. จิตบำบัด (Psychotherapy) เป็นกระบวนการรักษามนุษย์ที่มีความผิดปกติทางจิต เช่น เป็นโรคจิต โรคประสาท ที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมที่ผิดปกติอย่างรุนแรง การรักษาต้องกระทำโดยจิตแพทย์ หรือนักจิตวิทยาคลินิก ระยะเวลาในการบำบัดรักษานั้น โดยทั่วไปต้องทำติดต่อกันเป็นเวลายาวนาน กว่าที่ให้คำปรึกษามาก

จากคำจำกัดความทั้งหมดที่ได้กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าการแนะแนวและการให้คำปรึกษานั้น มีความใกล้เคียงหรือคล้ายคลึงกัน แต่ทั้งสองคำก็มีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะขอบข่ายของบริการ คือ บริการให้คำปรึกษาเป็นส่วนหนึ่ง หรือ เป็นบริการหนึ่งของบริการแนะแนวนอกจากนั้น การใช้คำว่าบริการแนะแนวและบริการให้คำปรึกษายังมีความแตกต่างกันในบางประเทศ เช่น ในระดับอุดมศึกษา ในประเทศไทยใช้คำว่า “บริการแนะแนว” แต่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ในระดับอุดมศึกษาใช้คำว่า “บริการให้คำปรึกษา”

สาเหตุที่ทั้งสองประเทศ ใช้คำต่างกันเพราะประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศอุตสาหกรรม สังคมของประเทศอุตสาหกรรม ทำให้ประชาชนต้องมีการแข่งขันต่อสู้ดิ้นรนมาก ประชาชนจึงมีปัญหา ด้านสุขภาพจิตมากประเทศหนึ่ง การให้คำปรึกษาจึงมีความจำเป็นมากทั้งในสถานศึกษาและในชุมชน ประเทศสหรัฐอเมริกาจึงเป็นต้นตำรับของวิชาการแนะแนวและการให้คำปรึกษา ในสถาบันอุดมศึกษา โดยทั่วไปมี “ศูนย์ให้คำปรึกษา” (Counseling Center) เพื่อให้บริการแก่นักศึกษา และบุคลากรของสถาบัน บริการของศูนย์ให้คำปรึกษา เน้นบริการให้คำปรึกษาทางปัญหาด้านส่วนตัวและสังคม ซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญของนักศึกษา เพื่อให้สามารถช่วยเหลือนักศึกษาได้อย่างทั่วถึง ศูนย์ให้คำปรึกษา จึงต้องเป็นศูนย์ขนาดใหญ่ที่มีความพร้อมทั้งทางด้านบุคลากร อุปกรณ์ และงบประมาณ โดยทั่วไป ศูนย์ให้คำปรึกษาเป็นบริการที่สำคัญบริการหนึ่งของฝ่ายกิจการนักศึกษาสำหรับให้คำปรึกษาด้านอาชีพนั้น โดยทั่วไปเป็นส่วนหนึ่งของบริการจัดหางาน ซึ่งเป็นการบริการหนึ่งของฝ่ายกิจการนักศึกษา เช่นเดียวกัน

สำหรับประเทศไทย ซึ่งมีสภาพสังคมและวัฒนธรรมแตกต่างจากสภาพสังคมและวัฒนธรรมของประเทศสหรัฐอเมริกามาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ปัญหาด้านสุขภาพจิตของสังคมไทย ก็มีน้อยกว่าสังคมอเมริกัน แต่ปัญหาที่เกี่ยวกับบริการแนะแนว คือ นักเรียนส่วนใหญ่ที่สมัครเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ไม่รู้จักตนเองดีพอ ไม่มีความรู้เกี่ยวกับโลกของงาน จึงไม่สามารถตัดสินใจเลือกอาชีพ มากกว่าปัญหาด้านส่วนตัวและสังคม สถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย จึงมีความจำเป็นต้องจัดบริการแนะแนว เพื่อช่วยเหลือและจัดปัญหาของนักศึกษา นอกจากนั้น สังคมไทยมีความคุ้นเคย

กับบริการแนะแนวในโรงเรียนมากกว่าบริการให้คำปรึกษา ดังนั้น บริการแนะแนวจึงมีความจำเป็นและเหมาะสมกับสถาบันอุดมศึกษาไทยมากกว่าบริการให้คำปรึกษา

วัตถุประสงค์ของบริการแนะแนว

1. เพื่อช่วยให้นักศึกษาสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมและระบบการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา

2. เพื่อช่วยให้นักศึกษารู้จักและเข้าใจตนเอง ทั้งด้านความถนัด ความสามารถ ความสนใจ ค่านิยม และเข้าใจสภาพแวดล้อมของตนเอง

3. เพื่อช่วยให้นักศึกษารู้จักโลกของงานและอาชีพต่าง ๆ ตลอดจนสภาพของตลาดแรงงานที่มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

4. เพื่อช่วยให้นักศึกษาสามารถเลือกอาชีพเลือกสาขาวิชาเรียนให้เหมาะสมกับบุคลิกภาพของตนเอง และสภาพความต้องการของตลาดแรงงาน

5. เพื่อช่วยให้นักศึกษาที่มีความวิตกกังวล ความตึงเครียดและความทุกข์ใจ สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้

6. เพื่อช่วยให้นักศึกษาสามารถพัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านของสังคม อารมณ์ ร่างกายและจิตใจ

7. เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลทางการศึกษา อาชีพและตลาดแรงงานที่ทันสมัย

8. เป็นแหล่งวิชาการและเป็นศูนย์กลางในการช่วยป้องกันและแก้ปัญหาของนักศึกษา งานทุนการศึกษา

สถาบันอุดมศึกษาจึงได้จัดหาแหล่งทุนเพื่อช่วยเหลือนักศึกษาทุนการศึกษาส่วนใหญ่ที่บริษัท ธนาคาร ห้างร้านและผู้มีจิตศรัทธาบริจาคให้สถาบันอุดมศึกษาโดยตรง และหรือบริจาคผ่านทบวงมหาวิทยาลัยนั้นมีสองลักษณะดังนี้

1. การจัดตั้งกองทุน เป็นการบริจาคเงินจำนวนมากให้แก่สถาบันอุดมศึกษานำเงินไปฝากธนาคารแล้วนำดอกผลมาจัดเป็นกองทุนการศึกษาให้แก่นักศึกษา ตามวัตถุประสงค์ของผู้บริจาค

2. การจัดสรรทุนให้นักศึกษาเป็นประจำ โดยที่ผู้บริจาคจัดสรรเงินเพื่อเป็นทุนการศึกษาให้แก่นักศึกษาเป็นประจำทุกปีการศึกษา สำหรับสถาบันอุดมศึกษาเอกชนนั้นมีการจัดสรรทุนให้แก่นักศึกษาเช่นกัน แต่จำนวนทุนและประเภทของทุนมีไม่มาก ประเภททุนการศึกษา

ทุนการศึกษา (Financial Aids) ในสถาบันอุดมศึกษาโดยทั่วไปมีหลายประเภท ซึ่งแต่ละแห่งมีการเรียกชื่อต่าง ๆ กัน ดังนี้

1. **ทุนเรียนดี** ทุนการศึกษาประเภทนี้มีมาเป็นเวลานาน ซึ่งจะมียู่เกือบทุกสถาบัน วัตถุประสงค์หลักของทุนประเภทนี้ก็เพื่อเป็นรางวัลให้แก่นักศึกษาแข่งขันกันทางวิชาการ จึงมีการจัดสรรทุนประเภทนี้ให้นักศึกษาที่มีคะแนนยอดเยี่ยมจำนวนหนึ่งเพื่อเป็นทุนการศึกษา ในรูปแบบของการยกเว้นค่าลงทะเบียนของภาคการศึกษาถัดไป หรือทั้งปีการศึกษาต่อไปสำหรับ สถาบันอุดมศึกษาที่มีการลงทะเบียนเรียนมาจ่ายต่อปีการศึกษา

2. **ทุนขาดแคลนทุนทรัพย์หรือทุนยากจน** ทุนประเภทนี้แต่เดิมจัดสรรให้แก่ นักศึกษาที่ยากจน แต่มีผลการเรียนดี ซึ่งหลักการสองอย่างนี้จะขัดแย้งกันคือ นักศึกษาฐานะยากจน โอกาสที่จะทำให้เรียนดีนั้น เป็นไปได้ยาก ประกอบกับการที่มีความวิตกกังวล เนื่องมาจากการขาดแคลนเงิน และยังคงใช้เวลาว่างไปหากิจกรรมที่มีเงินเป็นค่าตอบแทน เช่น รับจ้างเสิร์ฟอาหาร ขายของ ฯลฯ เพื่อให้ได้เงินใช้สำหรับการศึกษาเล่าเรียน จึงทำให้นักศึกษายากจนไม่มีโอกาสใช้เวลาว่างในการทบทวน ตำราให้เกิดความรู่มากขึ้น พร้อมทั้งขาดแคลนอุปกรณ์บางอย่างที่จะต้องใช้จ่ายเงินจำนวนมากซื้อ จึงเป็นการยากที่นักศึกษายากจนจะมีผลการเรียนที่ดี สถาบันอุดมศึกษาโดยทั่วไปจึงยกเลิกหลักการดังกล่าว วัตถุประสงค์หลักของทุนประเภทนี้คือ ให้แก่นักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ แต่มีผลการเรียน พอที่นักศึกษาจะได้มีโอกาสสำเร็จการศึกษา

3. **ทุนฉุกเฉิน** สำหรับใช้เป็นทุนแก่นักศึกษาที่มีความจำเป็นอีกประเภทหนึ่งที่สถาบันอุดมศึกษา จะต้องจัดหาไว้ช่วยเหลือนักศึกษาที่รอบรู้ประสบเคราะห์กรรม เช่น อัคคีภัย วาดภัย อุทกภัย เป็นต้น จนทำให้ครอบครัวของนักศึกษาได้รับความเดือดร้อน ไม่มีเงินเป็นค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษา ทุนการศึกษาประเภทนี้ จำนวนเงินทุนที่ให้ขึ้นอยู่กับความเสียหายของครอบครัวนักศึกษา ความต้องการของนักศึกษา และความช่วยเหลือของสถาบันอุดมศึกษา จำนวนเงินที่ให้จึงแตกต่างกัน เช่น นักศึกษาที่บ้านถูกไฟไหม้จะได้รับความช่วยเหลือมากกว่านักศึกษาที่บ้านถูกน้ำท่วมแค่เพียงอย่างเดียว ความเสียหายของบ้านที่ถูกน้ำท่วมจะน้อยกว่าเป็นต้น ทุนประเภทนี้จะมีการทั้งในสถาบันอุดมศึกษา ของรัฐ และเอกชนเพื่อช่วยเหลือนักศึกษา

4. **ทุนเฉพาะสาขา** ทุนประเภทนี้เป็นทุนที่ผู้มีจิตศรัทธาบริจาค เพื่อสนับสนุนการศึกษา สาขาใดสาขาหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น ทุนการศึกษาของ NEC ให้แก่นักศึกษาวิศวกรรมศาสตร์สาขาไฟฟ้า ที่ขาดแคลน ทุนจุมภฏ-พันธุ์ทิพย์ ให้แก่นักศึกษาสถาปัตยกรรมศาสตร์ ทุนของเครือเจริญเจริญโภคภัณฑ์ ให้แก่นักศึกษาสาขาวิชาทางเกษตร ทุนบางทุนให้แก่นักศึกษาที่สอบวิชาใดวิชาหนึ่งที่ทางทุนระบุ โดยได้คะแนนสูงสุด จำนวน 3 ทุน ฯลฯ เป็นต้น

5. **ทุนนักกีฬา** สถาบันอุดมศึกษาที่ต้องการสร้างชื่อเสียงให้กับสถาบันทางการกีฬาจะ สรรพทุนการศึกษาให้แก่นักศึกษาที่มีความสามารถทางด้านการกีฬาเข้าศึกษา และเล่นกีฬา ให้กับ สถาบันอุดมศึกษา โดยได้รับการศึกษา ทุนนักกีฬาอาจจะให้แก่ผู้ที่เล่นกีฬาชนะเลิศในการแข่งขัน

กีฬามหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย หรือแข่งขันกีฬาประเภทอื่น ๆ ลักษณะการให้ทุนมักจะเป็นการยกเว้นค่าเล่าเรียน

6. ทุนทำงาน ผู้บริหารในสถาบันอุดมศึกษาหลายฝ่าย มีความเห็นว่าทุนฉุกเฉินและทุนขาดแคลนที่เป็นทุนให้เปล่าแก่นักศึกษาอาจไม่เห็นคุณค่าของเงินทุน จึงกำหนดให้นักศึกษาที่ได้รับทุนต้องทำงานตอบแทนสถาบันอุดมศึกษา เช่น ช่วยทำงานในห้องสมุด ช่วยทำงานในกิจกรรมนักศึกษาต่าง ๆ ที่สถาบันจัดขึ้น โดยกำหนดค่าตอบแทนเป็นรายชั่วโมง หรืออาจจ่ายเป็นรายสัปดาห์ รายเดือน ซึ่งค่าจ้างที่ได้รับไม่สูงกว่าค่าแรงเจ้าหน้าที่ระดับต่ำ การกำหนดให้นักศึกษาทำงานดังกล่าว นอกจากจะช่วยให้ประหยัดเงินค่าจ้างบุคลากรแล้วยังทำให้นักศึกษามีประสบการณ์ในการทำงานและเห็นคุณค่าของเงินที่ได้รับอีกด้วย

7. ทุนอาหารกลางวัน ในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาของประเทศไทยยังคงมีนักเรียนที่มาจากครอบครัวที่ยากจน ทางโรงเรียนซึ่งได้รับการช่วยเหลือจากมูลนิธิและสถานสงเคราะห์ต่าง ๆ ให้มีการจัด “โครงการอาหารกลางวัน” สำหรับเด็กยากจน ซึ่งโรงเรียนจัดขึ้นช่วยให้เด็กนักเรียนขาดปัญหาความหิวโหยลงได้ เด็กจึงจะมีความพร้อมในการศึกษาเล่าเรียนมากขึ้น จากประโยชน์ของโครงการอาหารกลางวันดังกล่าว ทำให้สถาบันอุดมศึกษาบางแห่งตระหนักถึงนักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ในการรับประทานอาหารเช้า จัดโครงการอาหารกลางวันขึ้น โดยมีแหล่งเงินทุนจากหน่วยงานและบุคคลที่มีจิตศรัทธาบ้าง เงินจากรายได้ของสถาบันอุดมศึกษาในส่วนของกิจกรรมนักศึกษาบ้าง

งานวินัยนักศึกษา

ความหมาย

“วินัยนักศึกษา” หมายถึง การดำเนินการใด ๆ เพื่อให้นักศึกษาปฏิบัติอยู่ในระเบียบแบบแผน โดยการออกกฎระเบียบและลงโทษผู้ฝ่าฝืนเพื่อให้นักศึกษามีความรับผิดชอบและมีวินัยในตนเอง

วัตถุประสงค์ของงานวินัยนักศึกษา

เพื่อช่วยส่งเสริมให้นักศึกษาประพฤติตามกฎระเบียบ เกิดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนการสอนและเป็นการพัฒนานักศึกษาให้เป็นผู้ที่มีวินัยในตนเอง สถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งจึงควรกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ให้ชัดเจนเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงาน ดังนี้

1. เพื่อให้นักศึกษามีความรู้และตระหนักในกฎระเบียบของสถาบันอุดมศึกษา ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นแนวทางในการปฏิบัติของบุคคลในสังคม
2. เพื่อให้นักศึกษามีความเข้าใจสิทธิและหน้าที่ของตนเอง และเคารพสิทธิของผู้อื่น
3. เพื่อให้นักศึกษามีความเข้าใจตนเอง พัฒนาตนเอง โดยเฉพาะลักษณะที่มีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรม เช่น ค่านิยม อารมณ์และระดับคุณธรรม เป็นต้น
4. เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษามีความรับผิดชอบต่อตนเองให้เป็นผู้ที่มีวินัย เป็นพลเมืองดี เสริมสร้างและจรรโลงความเป็นระเบียบของสังคม

5. เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษาร่วมกันสร้างบรรยากาศที่มีความอบอุ่นเอื้อต่อการเรียนการสอน และการพัฒนานักศึกษาตลอดจนการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษา

งานหอพักนักศึกษา

งานหอพักนักศึกษาเป็นงานด้านการสร้างที่พักที่มีสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและถูกสุขลักษณะ ให้นักศึกษา เนื่องจากนักศึกษาส่วนใหญ่มาจากต่างพื้นที่ต่างภูมิลำเนา ดังนั้นที่พักจึงเป็นปัจจัยสำคัญ ที่จะส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนของนักศึกษา งานหอพักนักศึกษา (Student Housing) ถือว่าเป็นเครื่องมือในการพัฒนานักศึกษา แนวคิดที่ใช้หอพักเป็นศูนย์กลางการพัฒนานักศึกษานั้นเกิดในประเทศอังกฤษ และต่อมามหาวิทยาลัยลอนดอนเป็นต้นแบบของมหาวิทยาลัย (The University of London) ที่ให้นักศึกษาอยู่ประจำ (Residential College)

วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งหอพัก

สถาบันอุดมศึกษามีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งหอพัก เพื่อให้บุตรของพวกตนพักอาศัย อยู่ภายนอกบริเวณวิทยาลัย เพื่อให้พ้นจากการปกครองอย่างเข้มงวดจากเจ้าหน้าที่หอพักของวิทยาลัย และให้จัดตั้งเป็นสมาคมเพื่อปกครองตนเอง โดยใช้ชื่อเป็นภาษากรีกว่า ไฟ เบตา แคลปปา (Phi Beta Kappa) ปัจจุบันสมาคมลักษณะเดียวกัน ได้เกิดขึ้นอย่างมากมายในสถาบันอุดมศึกษาหลายแห่ง ในประเทศสหรัฐอเมริกา เช่น สมาคมแคลปปา อัลฟา สมาคม ซิกมา ไฟ และสมาคม เดลตา ไฟ เป็นต้น (Johnson & Kaplan, 1987)

วัตถุประสงค์ของหอพักนักศึกษา

มุลเลอร์ (Mueller, 1993) ได้กล่าวไว้ดังนี้

1. เพื่อเป็นที่พักอาศัยซึ่งนักศึกษาต้องมีที่หลับนอนที่รับประทานอาหารที่มีความสะดวกสบาย ที่ไม่ห่างไกลจากที่เรียน และห้องสมุด
2. เพื่อส่งเสริมการศึกษาเล่าเรียน ซึ่งหอพักควรจัดสถานที่อุปกรณ์ และจัดสภาพแวดล้อม เพื่อส่งเสริมการศึกษา
3. เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพ โดยการจัดสภาพแวดล้อม และ จัดฝึกอบรมให้นักศึกษาเกิด การเรียนรู้ในสิ่งที่นักศึกษาไม่สามารถเรียนรู้ในชั้นเรียน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ทักษะ การอยู่ร่วมกัน ทักษะทางสังคม การควบคุมอารมณ์ และการรับผิดชอบตนเอง ซึ่งเป็นการส่งเสริม พัฒนาการด้านวุฒิภาวะของนักศึกษา

4. การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ปกครองและศิษย์เก่า

การดูแลพฤติกรรมของนักศึกษา

ประเภทของหอพัก

1. คอรัมเทอรี (Dormitory) เป็นหอพักรุ่นแรกที่มีขนาดเล็ก มหาวิทยาลัยสร้างขึ้นเพื่อให้ บริหารด้านที่พัก อาหาร การอบรม

2. เรสซิเดนซ์เฮิลฮอลล์ (Residential Hall) เป็นหอพักที่มีขนาดใหญ่ สามารถรับนักศึกษาได้มากกว่า 1000 คน หอพักประเภทนี้มีบุคลากรรับผิดชอบดำเนินงานหอพักสองฝ่าย คือ ฝ่ายจัดการด้านที่พักและอาหาร และฝ่ายที่ปรึกษา ซึ่งมีหน้าที่ดูแลให้ความช่วยเหลือ และให้คำแนะนำแก่นักศึกษา จึงทำให้การพัฒนานักศึกษาในหอพักได้ผล

ประเภทของหอพักนักศึกษา

หอพักนักศึกษาในต่างประเทศ โดยเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกา มีหอพักหลายประเภท แต่ละประเภทก็มีรูปแบบในการบริหารงานเป็นแบบอย่างของหอพักนักศึกษาในประเทศต่าง ๆ มีดังต่อไปนี้

1. คอรัมทอรี (Dormitory) เป็นหอพักรุ่นแรกที่มีการสร้างหอพักรุ่นแรกที่มีการสร้างหอพักทั้งในประเทศสหรัฐอเมริกาและในประเทศไทย หอพักประเภทนี้เป็นหอพักที่มีขนาดเล็ก สถาบันอุดมศึกษาได้จัดสร้างขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บริการนักศึกษาในด้านที่พัก อาหาร และการอบรมระเบียบวินัยนักศึกษา

2. เรสซิเดนซ์เฮิลฮอลล์ (Residential Hall) เป็นหอพักนักศึกษาที่มีขนาดใหญ่สามารถรับนักศึกษาสามารถรับนักศึกษาเข้าพักอาศัยได้มากกว่า 1,000 คน หอพักประเภทนี้มีบุคลากรซึ่งรับผิดชอบดำเนินงานหอพักสองฝ่าย คือฝ่ายจัดการด้านที่พักและอาหาร และฝ่ายที่ปรึกษา ซึ่งมีหน้าที่ดูแลให้ความช่วยเหลือ และให้คำแนะนำแก่นักศึกษา จึงทำให้การพัฒนานักศึกษาในหอพักได้ผลดี

3. แฟรเทอริตี้ (Fraternity) เป็นหอพักนักศึกษาชาย ซึ่งได้ก่อตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1776 ซึ่งเป็นปีที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ประกาศอิสรภาพในวันที่ 4 กรกฎาคม ต่อมาในวันที่ 5 ธันวาคม ผู้ปกครองของนักศึกษาคนหนึ่ง ซึ่งเป็นผู้ที่มีฐานะดี ได้รวบรวมเงินจัดตั้งหอพักนักศึกษาขึ้นหลังหนึ่งที่ วิทยาลัยวิลเลียมและแมรี (William and Mary College)

4. เซอรอนิตี้ (Serenity) เป็นหอพักที่มีลักษณะการก่อตั้งและวัตถุประสงค์เช่นเดียวกับแฟรเทอริตี้ แต่เป็นหอพักสำหรับนักศึกษาหญิง ซึ่งตั้งขึ้นแห่งแรกที่มหาวิทยาลัยเวอร์มอนท์ (The University of Vermont) ในปี ค.ศ. 1875 โดยตั้งชื่อสมาคมว่า ไฟ เบดา แคปลา เช่นเดียวกับสมาคมแรกของหอพักนักศึกษาชาย

5. หอพักประเภทช่วยเหลือกันเอง (Cooperative) เป็นหอพักประเภทประหยัด ที่นักศึกษาต้องช่วยกันดำเนินกิจการของหอพักเองทั้งหมด นักศึกษาจึงมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมาก นักศึกษาที่พักอาศัยในหอพักประเภทนี้ ส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาที่มาจากครอบครัวที่ยากจนหรือนักศึกษาที่ต้องการทำงานช่วยเหลือตนเอง

6. หอพักสหศึกษา (Coeducational Housing) เป็นหอพักที่นักศึกษาชาย และนักศึกษาหญิงพักอยู่ในหอเดียวกันซึ่งมี 3 รูปแบบ คือ

6.1 เป็นหอพักขนาดใหญ่มีสองอาคาร โดยมีห้องอาหารอยู่ตรงกลาง นักศึกษาชาย และนักศึกษาหญิง พักอยู่ในแต่ละอาคารแต่ใช้ห้องอาหารร่วมกัน

6.2 นักศึกษาชาย และนักศึกษาหญิงพักอยู่ในอาคารเดียวกัน แต่อยู่คนละชั้นของอาคาร โดยใช้ห้องอาหารและสิ่งอำนวยความสะดวกในหอพักร่วมกัน

6.3 นักศึกษาชาย และนักศึกษาหญิง พักอยู่ในชั้นเดียวกันแต่พักอยู่คนละห้องละใช้ห้องอาหารและสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ร่วมกัน

7. ศูนย์ศึกษาและอาศัย (Living Learning Center) เป็นหอพักประเภทที่เน้นการส่งเสริมการศึกษา ตัวอาคารมีขนาดใหญ่ซึ่งแยกออกเป็นสองส่วนสำหรับเป็นที่พักของนักศึกษาชายส่วนหนึ่ง และนักศึกษาหญิงอีกส่วนหนึ่ง โดยมีห้องอาหารอยู่ระหว่างกลางภายในอาคาร มีชั้นเรียนหลายชั้น มีห้องปฏิบัติการและห้องทำงานของอาจารย์มหาวิทยาลัยแห่งรัฐมิชิแกน (Michigan State University) ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกที่ได้นำเอาแนวความคิดเรื่องศูนย์ศึกษาและอาศัยมาใช้ มหาวิทยาลัยแห่งรัฐมิชิแกนตั้งอยู่ภาคเหนือของประเทศสหรัฐอเมริกา ในฤดูหนาวมีหิมะมากและอากาศหนาวเย็นมาก แนวความคิดที่จัดที่พักอาศัยและชั้นเรียนอยู่ภายในอาคารเดียวกันก็เพื่อช่วยให้นักศึกษาในศูนย์ที่พักและอาศัย ซึ่งมีจำนวนมากได้เข้าชั้นเรียนด้วยความสะดวกสบาย นอกจากเรื่องการศึกษาแล้ว หอพักประเภทนี้ ยังจัดโปรแกรมเพื่อพัฒนานักศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ อีกมากมาย

8. หอพักสำหรับผู้เรียนประจำ (Residential College) เป็นหอพักที่ได้รับแนวคิดที่เกี่ยวกับมหาวิทยาลัยที่ให้ผู้อยู่ประจำจากประเทศอังกฤษ เป็นหอพักที่มีขนาดใหญ่ซึ่งอาจเป็นอาคารสองถึงสี่หลังติดกัน ภายในอาคารมีที่ทำการของคณะวิชา ชั้นเรียน ห้องทำงานของอาจารย์ ห้องสมุด ที่พักอาศัยของอาจารย์ และของนักศึกษา หอพักประเภทนี้มุ่งให้การศึกษารอบแก่นักศึกษา ทั้งทางด้านการศึกษาวิชาชีพ ทักษะในสังคม และจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ

9. ห้องเช่าในวิทยาเขต (University Apartments) เป็นอาคารที่มีลักษณะเป็นห้องแถวสองชั้น สร้างขึ้นในบริเวณวิทยาเขตเพื่อนักศึกษาที่มีครอบครัวเช่าพักอาศัย และได้ศึกษาเล่าเรียนอย่างสะดวกสบาย โดยมหาวิทยาลัยคิดค่าเช่าห้องพักถูกกว่าห้องพักของเอกชน

10. หอพักภายนอกวิทยาเขต (Off-Campus Housing) อาจเป็นหอพักหรือบ้านเช่าของเอกชน ซึ่งตั้งอยู่ภายนอกวิทยาเขตสถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่ ได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับหอพักเอกชนที่อยู่ใกล้เคียงไว้บริการแก่นักศึกษา

สภาพการณ์ที่บุคคลสร้างขึ้นในหอพัก

1. ชีวิตความเป็นอยู่ของนักศึกษาในหอพัก สภาพการณ์ที่มีอิทธิพลต่อนักศึกษาในหอพักนั้น มีหลายอย่างที่สำคัญที่สุด คือ ชีวิตความเป็นอยู่ของนักศึกษามีความสะดวกสบายและปลอดภัย ต้องจัดปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนการสอน และการพัฒนานักศึกษา ซึ่งเกิดขึ้นกับหอพักนักศึกษามีความสะดวก สบายและความปลอดภัย ต้องจัดปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนการสอน และการพัฒนานักศึกษา ซึ่งเกิดขึ้นกับหอพักนักศึกษาหลายแห่ง เช่น การพนัน การเสพยาของมีนเมา และยาเสพติด ตลอดจนปัญหาทางเพศ บุคลากรของหอพักต้องดำเนินการทุกวิถีทาง เพื่อให้ นักศึกษาอยู่ร่วมกันด้วยความรักความสามัคคี ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และปฏิบัติตามระเบียบของหอพักอย่างจริงจังและต่อเนื่อง เพื่อให้พักนักศึกษามีบรรยากาศส่งเสริมต่อการเรียนการสอน และการพัฒนานักศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

2. กิจกรรมนักศึกษาในหอพัก บริการหอพักนักศึกษาควรสนับสนุนนโยบายส่งเสริมให้นักศึกษาที่พักอาศัยในหอพัก ช่วยกันจัดกิจกรรม เพื่อตอบสนองความต้องการส่วนตัวของนักศึกษาเนื่องจากกิจกรรมนักศึกษามีมากมายหลายประเภท กิจกรรมโดยทั่วไปไม่มีประโยชน์แก่นักศึกษามาก แต่กิจกรรมบางอย่างเช่น กิจกรรมการต้อนรับน้องใหม่ในหอพักที่ใช้วิธีรุนแรง คือ การวิ่ง มีการบังคับขู่เข็ญและลงโทษน้องใหม่ด้วยวิธีการต่างๆ เป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหากับนักศึกษาใหม่ และบุคลากรของบริการหอพักมาก หอพักนักศึกษาที่มีปัญหาดังกล่าว ควรหาทางแก้ไข ส่วนหอพักที่ยังไม่มีปัญหาก็ควรหาทางป้องกันไม่ให้นักศึกษาจัดกิจกรรมต้อนรับน้องใหม่ ด้วยวิธีรุนแรงดังกล่าว สำหรับกิจกรรมที่ควรส่งเสริม นักศึกษาในหอพักจัดขึ้น มีดังต่อไปนี้

2.1 กิจกรรมส่งเสริมความรับผิดชอบและทำงานร่วมกันตามระบอบประชาธิปไตย งานหอพักควรสนับสนุนให้ มีการเลือกตั้งคณะกรรมการประจำหอพัก เพื่อร่วมมือประสานงานกับบุคลากรของบริการ หอพักและจัดกิจกรรมต่างๆ ในหอพัก

2.2 กิจกรรมด้านวิชาการ เนื่องจากบริการหอพักได้จัดสถานที่ เช่น ห้องสำหรับศึกษา ห้องฝึกอบรม หรือ ห้องบรรยายไว้แล้ว นักศึกษาจึงมีความสะดวกที่จะใช้สถานที่ดังกล่าว การจัดกิจกรรมสอนซ่อมเสริมวิชาพื้นฐานที่นักศึกษามักมีปัญหา เช่น วิชาเคมี คณิตศาสตร์ และวิชาสถิติ เป็นต้น นักศึกษาอาจศึกษาร่วมกันเป็นกลุ่ม ซึ่งจะช่วยให้การศึกษาทบทวนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.3 กิจกรรมด้านกีฬา การพักอาศัยในหอพักของสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งตั้งอยู่บริเวณวิทยาเขต ทำให้นักศึกษามีโอกาสใช้สถานที่ และอุปกรณ์ด้านกีฬาอย่างเต็มที่ ภายในบริเวณหอพักยังมี ห้องเล่นเกม โดยทั่วไปเป็นเกม เบา ๆ เช่น เทเบิลเทนนิส และหมากระดาน ประเภทต่าง ๆ จึงควรส่งเสริมให้นักศึกษาเล่นกีฬาเพื่อการออกกำลังกาย และ ส่งเสริมให้มีการแข่งขันกีฬาระหว่างหอพักเพื่อการเสริมสร้างเจตคติ และ ทักษะในการเล่นกีฬาให้นักศึกษา

2.4 กิจกรรมด้านศิลปะและวัฒนธรรม หอพักนักศึกษาโดยทั่วไปมีนักศึกษา จากภาคต่างๆ มาอยู่ร่วมกัน การส่งเสริมกิจกรรมด้านศิลปะและวัฒนธรรม จึงทำได้ง่าย โดยส่งเสริมให้นักศึกษา ที่มีภูมิลำเนาจากภาคต่าง ๆ ของประเทศได้จัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับศิลปะวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น อาหาร การแต่งกาย และการละเล่นเป็นต้นนอกจากวัฒนธรรมประจำภาค ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญของชาติ เช่นวันวิสาขบูชา วันสงกรานต์ก็ควรส่งเสริมให้นักศึกษา ได้ร่วมกันจัดกิจกรรมขึ้นเป็นประจำ สำหรับวัฒนธรรมต่างชาติที่สำคัญที่นักศึกษาควรรู้ได้แก่ วัฒนธรรมของญี่ปุ่น อังกฤษ และเยอรมันเป็นต้น ซึ่งอาจจะส่งเสริมให้นักศึกษาจัดฉายภาพยนตร์ หรือวีดีโอในวันสุดสัปดาห์

2.5 กิจกรรมด้านบำเพ็ญประโยชน์ เนื่องจากกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ของนักศึกษา โดยทั่วไปออกไปทำกิจกรรม ด้านบำเพ็ญประโยชน์ภายนอกสถาบัน โดยการไปช่วยเหลือประชาชน ในท้องถิ่นทุรกันดาน การบำเพ็ญประโยชน์ภายในสถาบันอุดมศึกษาจึงมีน้อยมาก จึงควรส่งเสริม ให้นักศึกษาจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ภายในสถาบัน เช่น การร่วมมือทำความสะอาดบริเวณ สถาบัน หรือ การจัดให้มีการประกวดความสะอาด และความเป็นระเบียบระหว่างหอพักต่าง ๆ หรือการปลูกต้นไม้ภายในสถาบันอุดมศึกษาซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์ต่อทั้งนักศึกษาและสถาบัน ในสถาบันอุดมศึกษาควรพิจารณากิจกรรมนักศึกษาทั้งหมด ของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อไม่ให้เกิด การจัดกิจกรรมซ้ำซ้อนกันระหว่างกิจกรรมนักศึกษาในหอพักกับกิจกรรม ที่องค์การนักศึกษา สโมสรนักศึกษา หรือ ชมรมนักศึกษาจัดขึ้น

3. การฝึกอบรมนักศึกษา

การฝึกอบรมนักศึกษาในหอพักมีความสำคัญและมีความจำเป็นมาก เพราะหอพักเป็นที่รวม ของนักศึกษาจากคณะวิชาต่าง ๆ และในแต่ละวันนักศึกษาได้ใช้เวลาอยู่ในหอพักมาก หอพักจึงเป็น สถานที่ที่มีความสมบูรณ์ โครงการฝึกอบรมนักศึกษาในหอพักมีมากมาย ที่สำคัญที่ควรจัดฝึกอบรม มีดังนี้

3.1 โครงการปฐมนิเทศนักศึกษาใหม่ในหอพัก

3.2 โครงการให้คำปรึกษากลุ่ม เพื่อเสริมสร้างทักษะในการศึกษาใน

ระดับอุดมศึกษา

3.3 โครงการให้คำปรึกษากลุ่ม เพื่อการเลือกอาชีพและกำหนดเป้าหมายในชีวิต

3.4 โครงการให้คำปรึกษากลุ่มเกี่ยวกับการคบเพื่อน

3.5 โครงการฝึกความเป็นผู้นำ

3.6 โครงการฝึกสมาธิ

3.7 โครงการฝึกทักษะทางสังคม

3.8 โครงการเพิ่มทักษะในการรักษาสุขภาพกาย สุขภาพจิต

3.9 โครงการเพิ่มพูนความรู้ด้านสังคมและการเมือง

3.10 โครงการในลักษณะอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่นักศึกษาและนักศึกษาให้มีความสนใจ

การฝึกอบรมนักศึกษาตามโครงการดังกล่าวนี้ บริการหอพักควรขอความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ทั้งนี้เพื่อให้ได้วิทยากรที่มีความรู้ความสามารถ ซึ่งจะช่วยให้โครงการฝึกอบรมนักศึกษาเป็นโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อนักศึกษาอย่างแท้จริง

ตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับงานกิจการนักศึกษา

ตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับงานกิจการนักศึกษา ประกอบด้วยตัวชี้วัดของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) 2551-2553 และสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) 2549-2553 และตัวชี้วัดของคณะกรรมการพัฒนาข้าราชการพลเรือน (ก.พ.ร.) ซึ่งประกอบด้วยรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. จำนวนตัวชี้วัด ของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ประกอบด้วย 9 องค์ประกอบ 19 ตัวชี้วัด
2. จำนวนตัวชี้วัด ของ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ 11 ตัวชี้วัด
3. จำนวนตัวชี้วัด ของ คณะกรรมการพัฒนาข้าราชการพลเรือน (ก.พ.ร.) ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ 10 ตัวชี้วัด

องค์ประกอบที่ 1 ปรัชญา ปณิธาน วัตถุประสงค์ และแผนการดำเนินการ

ตัวบ่งชี้ของ สกอ.

ตัวบ่งชี้ที่ 1.1 มีการกำหนด

ปรัชญา หรือปณิธาน ตลอดจน

มีกระบวนการพัฒนากลยุทธ์

แผนดำเนินงานและมีการกำหนด

ตัวบ่งชี้เพื่อวัดความสำเร็จของ

การดำเนินงานตามแผนให้ครบ

ทุกภารกิจ

ตัวบ่งชี้ของ สมศ.

5.3 มีการกำหนด

แผนกลยุทธ์

ที่เชื่อมโยงกับ

ยุทธศาสตร์ชาติ

ตัวชี้วัดของ ก.พ.ร.

องค์ประกอบที่ 2 การเรียนการสอน

ตัวบ่งชี้ของ สกอ.

ตัวบ่งชี้ที่ 2.11 ระดับความพึงพอใจ

ของนายจ้างผู้ประกอบการและ

ผู้ใช้บัณฑิต

ตัวบ่งชี้ของ สมศ.

1.4 ระดับความพึงพอใจ

ของนายจ้างผู้ประกอบการ

และผู้ใช้บัณฑิต

ตัวชี้วัดของ ก.พ.ร.

6. ระดับความพึงพอใจ

ต่อบัณฑิตและบทบาท

ของสถาบันอุดมศึกษา

ตัวบ่งชี้ของ สกอ.

ตัวบ่งชี้ที่ 2.12 ร้อยละของ

นักศึกษาปัจจุบันและศิษย์เก่าที่

สำเร็จการศึกษาในรอบ 5 ปี

ที่ผ่านมาที่ได้รับการประกาศ

เกียรติคุณยกย่องในด้านวิชาการ

วิชาชีพ คุณธรรม จริยธรรม กีฬา

สุขภาพ ศิลปะและวัฒนธรรม

และด้านสิ่งแวดล้อม

ในระดับชาติ หรือนานาชาติ

ตัวบ่งชี้ของ สมศ.

1.5 จำนวนนักศึกษา หรือ

ศิษย์เก่าที่ได้รับประกาศ

เกียรติคุณยกย่องในด้าน

วิชาการ วิชาชีพ คุณธรรม

จริยธรรม หรือรางวัล

ทางด้านวิชาการหรือด้าน

อื่นที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพ

บัณฑิตในระดับชาติหรือ

ระดับนานาชาติในรอบ 3 ปี

ที่ผ่านมา

ตัวชี้วัดของ ก.พ.ร.

องค์ประกอบที่ 3 กิจกรรมการพัฒนานิสิตนักศึกษา

ตัวบ่งชี้ของ สกอ.

ตัวชี้วัดที่ 3.1 มีการจัดบริการแก่

นักศึกษา และศิษย์เก่า

ตัวบ่งชี้ที่ 3.2 มีการส่งเสริม

กิจกรรมนักศึกษาที่ครบถ้วน

และสอดคล้องกับคุณลักษณะ

ของบัณฑิตที่พึงประสงค์

ตัวบ่งชี้ของ สมศ.

ตัวชี้วัดของ ก.พ.ร.

6.8 ร้อยละของนักศึกษาที่เข้า

ร่วมกิจกรรม/ โครงการพัฒนา

นักศึกษาต่อจำนวนนักศึกษา

องค์ประกอบที่ 5 การบริการวิชาการแก่สังคม

ตัวบ่งชี้ของ สกอ.

ตัวบ่งชี้ที่ 5.1 มีระบบกลไกใน

การบริการทางวิชาการแก่สังคม

ตามเป้าหมายของสถาบัน

ตัวบ่งชี้ที่ 5.3 ร้อยละของกิจกรรม

หรือโครงการบริการวิชาการและ

วิชาชีพที่ตอบสนองความต้องการ

พัฒนาและส่งเสริมความเข้มแข็ง

ตัวบ่งชี้ของ สมศ.

3.1 ร้อยละของกิจกรรม/

โครงการบริการวิชาการ

และวิชาชีพที่ตอบสนอง

ตัวชี้วัดของ ก.พ.ร.

ตัวบ่งชี้ของ สกอ.

ของสังคม ชุมชนประเทศชาติ
และนานาชาติต่ออาจารย์ประจำ

ตัวบ่งชี้ของ สมศ.

ความต้องการ พัฒนาและ
เสริมสร้างความเข้มแข็ง
ของสังคม ชุมชนประเทศชาติ
และนานาชาติต่ออาจารย์
ประจำ

ตัวชี้วัดของ ก.พ.ร.

ตัวบ่งชี้ที่ 5.4 ร้อยละของระดับ

ความพึงพอใจของผู้รับบริการ

องค์ประกอบที่ 6 การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

ตัวบ่งชี้ของ สกอ.

ตัวบ่งชี้ของ สมศ.

ตัวชี้วัดของ ก.พ.ร.

4.1 ร้อยละของโครงการ/
กิจกรรมในการอนุรักษ์
พัฒนาและสร้างเสริม
เอกลักษณ์ศิลปะและ
วัฒนธรรมต่อจำนวน
นักศึกษา

องค์ประกอบที่ 7 การบริหารและการจัดการ

ตัวบ่งชี้ของ สกอ.

ตัวบ่งชี้ของ สมศ.

ตัวชี้วัดของ ก.พ.ร.

ตัวบ่งชี้ที่ 7.1 สถาบันใช้หลัก

ธรรมาภิบาลในการบริหาร

จัดการและสามารถผลักดัน

สถาบันให้แข่งขันได้

ในระดับสากล

1.2 ระดับคุณภาพของ
การกำกับดูแลตามหน้าที่
และบทบาทของสภา
มหาวิทยาลัยและการ
ถ่ายทอดเป้าหมายตาม
ยุทธศาสตร์ของ
มหาวิทยาลัยสู่การปฏิบัติ

ตัวบ่งชี้ที่ 7.2 ภาวะผู้นำของ

ผู้บริหารทุกระดับของสถาบัน

ตัวบ่งชี้ที่ 7.3 มีการพัฒนา

สถาบันสู่องค์กรเรียนรู้

5.2 มีการพัฒนาสถาบันสู่

องค์กรการเรียนรู้โดยอาศัย

ผลการประเมินจากภายใน

และภายนอก

1.5 ระดับความสำเร็จของ
แผนพัฒนาบุคลากรและ
การจัดการความรู้เพื่อพัฒนา
บุคลากรของ
สถาบันอุดมศึกษา

ตัวบ่งชี้ของ สกอ.

ตัวบ่งชี้ที่ 7.4 มีระบบและกลไก
ในการบริหารทรัพยากรบุคคล
เพื่อพัฒนาและสร้างไว้ให้บุคลากร
มีคุณภาพและประสิทธิภาพ
ตัวบ่งชี้ที่ 7.6 ระดับความสำเร็จ
ในการเปิดโอกาสให้บุคคล
ภายนอกเข้ามามีส่วนร่วม
ในการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา

ตัวบ่งชี้ที่ 7.8 มีการนำระบบ
บริหารความเสี่ยงมาใช้ใน
กระบวนการบริหารการศึกษา
ตัวบ่งชี้ที่ 7.9 ระดับความสำเร็จ
ของการถ่ายทอดตัวบ่งชี้และ
เป้าหมายของระดับองค์กรสู่
ระดับบุคคล

ตัวบ่งชี้ของ สมศ.

5.11 ร้อยละของบุคลากร
ประจำสายสนับสนุนที่
ได้รับพัฒนาความรู้และ
ทักษะในวิชาชีพ ทั้งใน
ประเทศและต่างประเทศ

ตัวชี้วัดของ ก.พ.ร.

1.3 ระดับความสำเร็จใน
การเปิดโอกาสให้ประชาชน
เข้ามามีส่วนร่วมใน
การแสดงความคิดเห็น
และร่วมคิดตามตรวจ
สอบผลการปฏิบัติราชการ

5. ระดับความสำเร็จใน
การพัฒนาสถาบันสู่สากล
8. ระดับความสำเร็จของ
การดำเนินงานตามมาตร
การประหยัด พลังงานของ
สถาบันอุดมศึกษา

ตัวบ่งชี้ของ สกอ.

ตัวบ่งชี้ของ สมศ.

ตัวชี้วัดของ ก.พ.ร.

10. ระดับความสำเร็จของ
ร้อยละเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก
ในการรักษามาตรฐาน
ระยะเวลาการให้บริการ
18. ระดับความสำเร็จ
ของการพัฒนาและ
ปรับปรุงกระบวนการ
สร้างคุณค่า

องค์ประกอบที่ 8 การเงิน และงบประมาณ

ตัวบ่งชี้ของ สกอ.

ตัวบ่งชี้ของ สมศ.

ตัวชี้วัดของ ก.พ.ร.

ตัวชี้วัดที่ 8.1 มีระบบและกลไก
ในการจัดสรร การวิเคราะห์
ค่าใช้จ่าย การตรวจสอบการเงิน
และงบประมาณอย่างมี
ประสิทธิภาพ

ตัวบ่งชี้ที่ 8.2 มีการใช้ทรัพยากร
ภายในและภายนอกสถาบัน
ร่วมกัน

5.4 การใช้ทรัพยากรภายใน
และภายนอกสถาบัน
ร่วมกัน

องค์ประกอบที่ 9 ระบบและกลไกการประกันคุณภาพ

ตัวบ่งชี้ของ สกอ.

ตัวบ่งชี้ของ สมศ.

ตัวชี้วัดของ ก.พ.ร.

ตัวบ่งชี้ที่ 9.1 มีระบบและกลไก
การประกันคุณภาพภายในที่เป็น
ส่วนหนึ่งของกระบวนการ
บริหารการศึกษา

7.1 มีระบบและกลไก
การประกันคุณภาพภายใน
ที่ก่อให้เกิดการพัฒนา
คุณภาพการศึกษา
อย่างต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้ที่ 9.2 มีระบบและกลไก
การให้ความรู้และทักษะ
ด้านการประกันคุณภาพ
แก่นักศึกษา

3.3 ระดับความสำเร็จ
ของการพัฒนาระบบ
ประกันคุณภาพของ
นักศึกษา

ตัวบ่งชี้ของ สกอ.	ตัวบ่งชี้ของสมศ.	ตัวชี้วัดของ ก.พ.ร.
ตัวบ่งชี้ที่ 9.3 ระดับความสำเร็จของการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน	7.2 ประสิทธิภาพของการประกันคุณภาพภายใน	7. ระดับความสำเร็จของการประกันคุณภาพที่ก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพการศึกษอย่างต่อเนื่อง (โดยพิจารณาจากระดับคุณภาพของสถาบันจากผล การประเมินตนเองและผลการประเมินคุณภาพภายนอก การปฏิบัติตามข้อเสนอจากผล การประเมินทั้งภายในและภายนอก รวมทั้ง ประสิทธิผลของ แผนพัฒนาคุณภาพ สืบเนื่องจากการประเมิน ภายในและภายนอก

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการบริหารตามแนวคิดแบบดุลยภาพ

1. ความเป็นมาของการบริหารตามแนวคิดแบบดุลยภาพ (Balanced Scorecard)

รูปแบบการบริหารตามแนวคิดแบบดุลยภาพ เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารงานแบบบริหารเชิงกลยุทธ์ที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ (Results Based Management) และให้ความสำคัญกับการวัดผลของการทำงานที่นิยมใช้กันมากในปัจจุบัน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน รูปแบบแนวคิดการบริหารที่ให้ความสำคัญกับผลการดำเนินงาน เป็นรูปแบบที่ได้รับการยอมรับกันมาก ถือว่า เหมาะกับสังคมปัจจุบัน ที่มีลักษณะเป็นสังคมแห่งความเปลี่ยนแปลงที่มีการแข่งขันสูง

การบริหารตามแนวคิดแบบดุลยภาพเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ เป็นการบริหารงานที่เน้นผลสัมฤทธิ์เป็นหลัก เปรียบเทียบผลผลิตและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริง เน้นเป้าหมายที่กำหนด และใช้ระบบการประเมินผลงาน ที่อาศัยตัวชี้วัดเป็นตัวสะท้อนผลงานให้ออกมาเป็นรูปธรรม

เพื่อให้มีการปรับปรุงผลการดำเนินการขององค์กร ให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และความคุ้มค่า รวมถึงมีความรับผิดชอบต่อประชาชน (สุเทพ เชาวลิศ, 2548, หน้า 69)

การบริหารตามแนวคิดแบบดุลยภาพ Balanced Scorecard เป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับผลของงาน ที่มีความสมบูรณ์กว่าการบริหารแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ตรงที่การบริหารตามแนวคิดแบบดุลยภาพ Balanced Scorecard จะเน้นการประเมินที่ครอบคลุมเนื้อหาและพันธกิจของงานขององค์กร ซึ่งมององค์กรอย่างรอบด้าน มีความเป็นดุลยภาพ และให้ความสำคัญกับงานของส่วนงานต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน ในการนำมาซึ่งผลสัมฤทธิ์ขององค์กรด้านประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

การบริหารงานกิจการนักศึกษาตามแนวคิดแบบดุลยภาพ (Balanced Scorecard) เป็นรูปแบบการบริหารแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ (Results Based Management) โดยการนำแนวคิดของ Professor Robert Kaplan and Dr. David Norton ในเรื่องการประเมินแบบดุลยภาพมาใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินองค์กร และมีการนำผลการประเมิน ซึ่งเป็นตัวสะท้อนผลงานที่เป็นรูปธรรมที่แสดงให้เห็นถึงการทำงานที่สอดคล้องกับกับวิสัยทัศน์ และพันธกิจขององค์กรอย่างไร จะนำผลการประเมินมาปรับปรุงกระบวนการทำงานให้ดีขึ้น

Professor Robert S. Kaplan อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัย Harvard และ Dr. David P. Norton ที่ปรึกษาด้านการจัดการ ได้ศึกษาและสำรวจถึงสาเหตุของการที่ตลาดหุ้นของอเมริกันประสบปัญหาในปี 1987 และพบว่า องค์กรส่วนใหญ่ในอเมริกาใช้แต่ตัวชี้วัดทางการเงินเป็นหลัก จึงได้เสนอแนวคิดในเรื่องการประเมินผลองค์กร โดยแทนที่จะพิจารณาเฉพาะตัวชี้วัดทางการเงินเพียงอย่างเดียว มาเป็นการพิจารณาจากตัวชี้วัดในสี่มุมมอง ซึ่งประกอบด้วย มุมมองด้านการเงิน (Financial) มุมมองด้านลูกค้า (Customer Perspective) มุมมองด้านกระบวนการภายใน (Internal Process Perspective) และมุมมองด้านการเรียนรู้และการพัฒนา (Learning and Growth Perspective) รายงานการศึกษาดังกล่าวได้ถูกตีพิมพ์ในวารสาร Harvard Business Review ในปี ค.ศ. 1992 เรื่อง “The Balanced Scorecard: Measures that Drive Performance” อธิบายหลักการและแนวคิดทฤษฎีของเทคนิคตามแนวคิดแบบดุลยภาพ และในปี ค.ศ. 1993 ก็ได้มีบทความที่รายงานเกี่ยวกับการศึกษาเรื่อง “Putting the Balanced Scorecard to work” ในวารสารเดียวกัน โดย Robert S. Kaplan และ David P. Norton อีก เป็นรายงานผลการนำแนวคิดเทคนิคตามแนวคิดแบบดุลยภาพไปประยุกต์ใช้ และในปี ค.ศ. 1996 ก็ได้มีการตีพิมพ์ร่วมเล่มในชื่อ “Using the Balanced Scorecard Strategic Management System” กล่าวถึงการดำเนินการพัฒนาซึ่งพบว่า แนวคิดเทคนิคตามแนวคิดแบบดุลยภาพไม่ได้เป็นเพียงแค่ระบบในการประเมินผลองค์กรเท่านั้น แต่ได้กลายเป็นเครื่องมือในการนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ และเป็นเครื่องมือในการบริหาร ที่ช่วยทำให้องค์การมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับกลยุทธ์มากขึ้น แนวคิดเรื่องเทคนิคตามแนวคิดแบบดุลยภาพได้เป็นที่นิยมและใช้กันแพร่หลายใน

องค์การต่าง ๆ ทั่วโลก และวารสาร Harvard Business Review ได้ยกย่องให้เป็นหนึ่งในเครื่องมือด้านการจัดการที่มีผลกระทบต่อองค์กรธุรกิจมากที่สุดในรอบ 75 ปี (พสุ เดชะรินทร์, 2545, หน้า 8)

ในประเทศไทย การนำแนวคิดเทคนิคตามแนวคิดแบบดุลยภาพมาประยุกต์ใช้เริ่มจากวงการธุรกิจ ต่อมานิยมใช้กันแพร่หลายในหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งวงการศึกษาด้านอื่นเป็นผลมาจากการตื่นตัวในเรื่องการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การเตรียมเข้าสู่การประเมินและการรับรองมาตรฐานและคุณภาพ การบริหารงานและงบประมาณแนวใหม่ที่มุ่งเน้นผลงานทำให้หลายสถาบัน

แนวคิดพื้นฐานของเทคนิคดุลยภาพ

ความหมายของเทคนิคดุลยภาพ

ตามแนวคิดของ แคปแลน และนอร์ตัน (Kaplan & Norton, 1996) ได้กล่าวว่า เป็นหนทางที่จะชี้แนะและประเมินองค์การในยุคของข้อมูลข่าวสาร ประกอบด้วย การวัดใน 4 ด้าน คือ มุมมองด้านการเงิน (Financial) มุมมองด้านลูกค้า (Customer Perspective) มุมมองด้านกระบวนการภายใน (Internal Process Perspective) และมุมมองด้านการเรียนรู้และการพัฒนา (Learning and Growth Perspectives) โดยวัตถุประสงค์และการวัดได้มาจากวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ขององค์กร อีกทั้งได้พัฒนาเทคนิคแบบดุลยภาพต่อไปจนสามารถเป็นระบบในการบริหารจัดการที่ช่วยในการนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ โดยอาศัยความเชื่อมโยงและการสื่อสารภายในองค์กรซึ่งช่วยให้้องค์กรเกิดความสอดคล้องและมุ่งมั่นในสิ่งที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กรในอนาคต

ได้มีผู้ศึกษาแนวคิดเทคนิคความแนวคิดแบบดุลยภาพของแคปแลนและนอร์ตัน และได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมไว้ เช่น ญัญญพันธ์ เจริญนันท์ (2544, หน้า 140 -141) กล่าวว่าเทคนิคดุลยภาพเป็นกลุ่มของการวัดที่สะท้อนภาพที่สำคัญในการดำเนินธุรกิจให้กับผู้บริหาร เพื่อที่จะประเมินผลการดำเนินงานและตัดสินใจทำงานบนพื้นฐานของข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่องค์กร โดยจะแสดงผลทางการเงินและผลการดำเนินงานที่สัมพันธ์กัน เทคนิคดุลยภาพจะเป็นเกณฑ์และดัชนีในการวัดผลการในการวัดผลการดำเนินงานของธุรกิจในมุมมองต่าง ๆ 4 ด้าน ได้แก่ มุมมองด้านลูกค้า มุมมองด้านกระบวนการทางธุรกิจภายในองค์กร มุมมองด้านนวัตกรรมและการเรียนรู้ และมุมมองด้านการเงิน

พสุ เดชะรินทร์ (2545, หน้า 4) กล่าวว่า Balanced Scorecard เป็นเครื่องมือที่สำคัญทางด้านการจัดการที่ช่วยในการนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ (Strategic Implementation) โดยอาศัยหลักการวัดและประเมิน (Measurement) ที่จะช่วยให้้องค์กรเกิดความสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยมุ่งเน้นในสิ่งที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กร (Alignment and Focused)

คณัช เทียนพุด (2545, หน้า 24) กล่าวว่า Balanced Scorecard หรือ การประเมินองค์กรแบบสมดุล ว่าเป็นระบบจัดการกลยุทธ์ หรือระบบควบคุมกลยุทธ์ ซึ่งจะแปลภารกิจ (Mission) และ

กลยุทธ์องค์กร (Strategies) ไปสู่การวัดผลสำเร็จ ที่กำหนดกรอบสำหรับการวัดกลยุทธ์และระบบการจัดการ โดยจะมุ่งไปสู่การวัดผลสำเร็จขององค์กรหรือธุรกิจ ทั้งที่เป็น วัดอุปสงค์ด้านการเงิน และไม่ใช้การเงิน และจะครอบคลุมใน 4 ด้าน คือ ด้านการเงิน ด้านลูกค้า ด้านกระบวนการภายใน ด้านการเรียนรู้และการเติบโต

อลงกรณ์ มีสุทธา (2545, หน้า 123) ได้ให้ความหมายของเทคนิคกลยุทธ์คือ คำหรือหลายมิติที่ใช้สำหรับกำหนด ดำเนินการและบริหารจัดการกลยุทธ์ทุกระดับ โดยมีการเชื่อมโยงวัตถุประสงค์ แผนงาน โครงการหรือกิจกรรมผลการวัดผลหรือการประเมินกับกลยุทธ์องค์กร

วีรวิธ มามะศิริรานนท์และณัฐพันธ์ เขจรนันท์ (2546, หน้า 28) กล่าวว่า Balanced Scorecard คือการให้ระดับคะแนนที่สะท้อนถึงสมดุลขององค์ประกอบต่าง ๆ ในผลการปฏิบัติงาน ดังนั้น Balanced Scorecard จึงไม่ใช่แค่การบันทึกคะแนนผลลัพธ์ของการดำเนินงาน แต่จะเป็นตัวบ่งชี้ภาพที่คาดหวังในอนาคตขององค์กร รวมถึงภารกิจและกลยุทธ์ที่แต่ละหน่วยธุรกิจจะต้องดำเนินการ โดย Balanced Scorecard จะเป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการกำหนดแผนงานของสมาชิกในองค์กร เพื่อให้เกิดความเข้าใจและนำไปปฏิบัติให้องค์กรมุ่งสู่ทิศทางเชิงกลยุทธ์ที่ต้องการ

สิทธิศักดิ์ พุกษ์ปิติกุล (2546, หน้า 15) กล่าวว่า Balanced Scorecard เป็นระบบการจัดการแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงานแบบสมดุลรูปแบบหนึ่ง ประกอบด้วยมุมมองต่าง ๆ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการเงิน ด้านลูกค้า ด้านกระบวนการภายใน และด้านการเรียนรู้ Balanced Scorecard มีรูปแบบและวิธีการที่ช่วยให้การถ่ายทอดทิศทางขององค์กร กลยุทธ์และเป้าหมายลงสู่การปฏิบัติเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือสื่อสารที่ดีทั้งสื่อสารทั้งสากลยุทธ์และผลงานสู่พนักงานทุกระดับในองค์กร อันจะนำไปสู่การพัฒนาผลงานอย่างต่อเนื่องต่อไป

วีระเดช เชื้อนาม (2547, หน้า 15) สรุปความหมาย Balanced Scorecard ว่าเป็นระบบบริหารความสำเร็จของการดำเนินยุทธศาสตร์ควบคู่กับการเรียนรู้ของคนในองค์กร เพื่อให้บุคลากรในองค์กรสามารถดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน การดำเนินงานภายใต้กรอบบุคลากรในองค์กร Balanced Scorecard ประกอบด้วยมุมมอง 4 มิติ คือ ด้านการเงิน ด้านลูกค้า ด้านกระบวนการภายใน และด้านการเรียนรู้และการเจริญเติบโต ซึ่งเป็นทั้งกรอบการดำเนินงานและเครื่องมือวัดผลงาน

สรุปความหมาย การบริหารตามแนวคิดการบริหารแบบดุลยภาพ หมายถึง เครื่องมือที่ใช้ในการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ ที่ใช้วัดประเมินผลในกาดำเนินกลยุทธ์ขององค์กร โดยอาศัยหลักการวัดและการประเมินผล และเน้นการเชื่อมโยงกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ โดยเชื่อมโยงวิสัยทัศน์ กลยุทธ์ กับการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ขององค์กรไม่ว่าจะเป็นด้านการเงิน ด้านลูกค้า ด้านกระบวนการ และด้านการเรียนรู้พัฒนา โดยการบริหารแบบดุลยภาพไม่ได้เป็นแค่เครื่องมือในการวัดและประเมิน

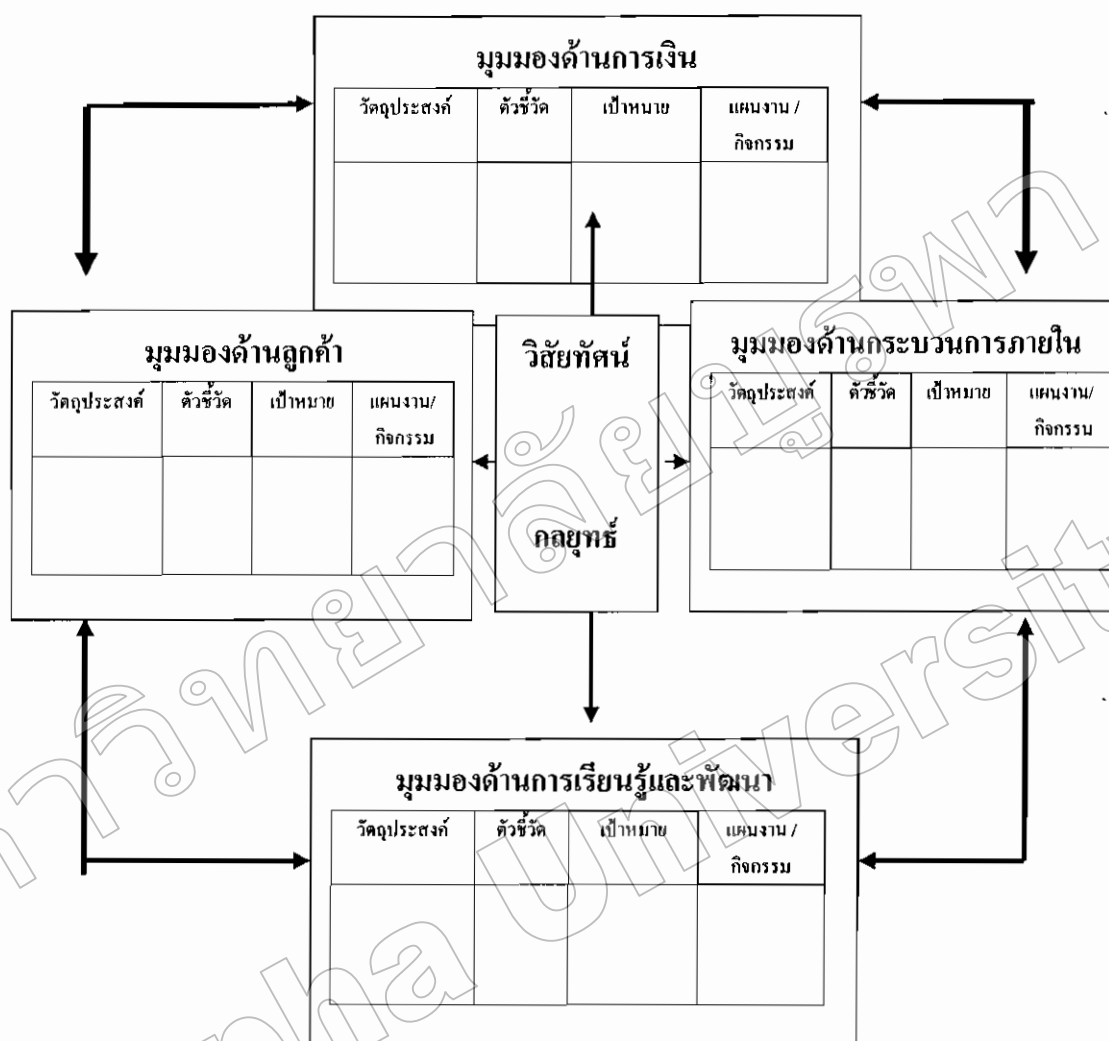
ผลองค์กรเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือในการบริหารองค์กรทั้งหมด (Enterpris-Wide Management System) ที่ผู้บริหารสามารถใช้เป็นเครื่องมือช่วยในการบริหารองค์กร โดยอาศัยการวัดหรือการประเมินเป็นหลักการบริหารแบบดุลยภาพ จึงเป็นมากกว่ากระบวนการในการประเมินผลการดำเนินงานที่ต้องมีการจัดทำตัวชี้วัด (KPI: Key Performance Indicators) เป็นกลไกสำคัญ การนำแนวคิดของ Balanced Scorecard ไปประยุกต์ใช้กับองค์กรต่าง ๆ ย่อมมีวัตถุประสงค์และสถานการณ์ตลอดจนมีบริบทที่แตกต่างกัน องค์กรบางแห่งอาจใช้เป็นเครื่องมือในการนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ (Strategy Implementation) และบางแห่งถือว่า Balanced Scorecard เป็นระบบในการบริหารองค์กร (Management System)

หลักการและโครงสร้างของเทคนิคตามแนวคิดแบบดุลยภาพ

คาเพลน และนอร์ตัน (Kaplan & Norton, 1996, pp. 6-8) ได้กล่าวถึงโครงสร้างเทคนิคดุลยภาพ ประกอบด้วย โครงสร้างแนวคิดที่ ประกอบด้วย 4 มุมมอง คือ มุมมองด้านการเงิน มุมมองด้านลูกค้า มุมมองด้านกระบวนการภายใน และมุมมองด้านการเรียนรู้และการพัฒนาโดยภายใต้แต่ละมุมมองประกอบด้วย 4 ช่องทาง ได้แก่

1. วัตถุประสงค์ (Objective) ที่สำคัญของแต่ละมุมมองคือ สิ่งที่ต้องการมุ่งหวังหรือต้องการที่จะบรรลุในด้านต่าง ๆ
2. ตัวชี้วัด (Measures หรือ Key Performance Indicators) ของวัตถุประสงค์แต่ละด้านซึ่งจะเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวัดว่าองค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ในแต่ละด้านหรือไม่
3. เป้าหมาย (Target) ได้แก่ เป้าหมายหรือตัวเลขที่ต้องการต้องการจะบรรลุผลสำเร็จของตัวชี้วัดแต่ละตัว
4. แผนงานโครงการ หรือ กิจกรรม (Initiatives) ที่องค์กรจะจัดทำเพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดขึ้น โดยในขั้นนี้ยังไม่ใช้แผนปฏิบัติการที่จะทำ เป็นเพียงแผนงาน โครงการ หรือ กิจกรรมเบื้องต้นที่ต้องการทำเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

นอกเหนือจาก 4 ช่องทาง ตามมาตรฐานของเทคนิคดุลยภาพแล้ว ในทางปฏิบัติจริงมักจะเพิ่มอีกช่องหนึ่ง ได้แก่ ข้อมูลในปัจจุบัน (Baseline Data) ซึ่งเป็นการแสดงถึงข้อมูลในปัจจุบันของตัวชี้วัดแต่ละตัว ข้อมูลนี้ จะเป็นตัวช่วยในการกำหนดเป้าหมายของตัวชี้วัดแต่ละตัวให้มีความชัดเจนมากขึ้น ซึ่งได้แสดงความสัมพันธ์ของ 4 มุมมอง ตามภาพที่ 2 ดังนี้



ภาพที่ 2 โครงสร้างแนวคิด Balanced Scorecard (Kaplan & Norton, 1996, p. 9)

จากภาพที่ 2 นอกเหนือจากช่องต่าง ๆ ตามมุมมองทั้ง 4 ด้านแล้ว ยังมีวิสัยทัศน์ (Vision) และกลยุทธ์ (Strategic) ที่ถือเป็นจุดศูนย์กลางของมุมมองทั้ง 4 ด้าน แสดงให้เห็นว่าในการจัดทำเทคนิคตามแนวคิดแบบดุลยภาพ วัดประสงค์ภายใต้แต่ละมุมมองจะต้องสอดคล้องกับวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ขององค์กร ทั้งนี้เนื่องจากการที่องค์กรจะทราบได้ว่าสิ่งที่มีความสำคัญสำหรับองค์กร สิ่งนั้นจะต้องสนับสนุนและสอดคล้องกับวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ขององค์กร คุณลักษณะที่สำคัญที่ทำให้เกิดเทคนิคตามแนวคิดแบบดุลยภาพ มีความแตกต่างจากเครื่องมือในการประเมินผลทั่วไปคือ มุมมอง 4 ด้านจะต้องมีความสัมพันธ์ต่อกันในเชิงเหตุและผล (Cause and Effect Relationship) ในลักษณะที่องค์กรจะมีกำไรได้ ต้องมาจากลูกค้า ซึ่งการจะหาลูกค้าได้ ต้องมีการดำเนินงานภายในที่ดี การดำเนินงานภายในที่ดีพนักงานต้องมีทักษะความพร้อม

ถ้าเป็นกรณีสถานศึกษานักเรียนจะเป็นคนเก่ง ดี มีความสุข จะต้องเกิดจากระบบการบริหารและการสอนที่ดี กระบวนการบริหารและการสอนที่ดีจะต้องมาจากการเรียนรู้และพัฒนา และผู้บริหารและครู การเรียนรู้และพัฒนาของผู้บริหารและครูจะดีได้ ต้องมีงบประมาณสนับสนุน

พสุ เดชะรินทร์ (2546, หน้า 26-27) ได้กล่าวถึง Balanced Scorecard ว่าเป็นเครื่องมือทางการบริหารที่เสนอกรอบการทำงานในมุมมองด้านการเงิน (Financial Perspective) และมุมมองด้านที่ไม่ใช่การเงิน (Non-Financial Perspective) เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างวัตถุประสงค์ระยะสั้น และวัตถุประสงค์ระยะยาว ความสมดุลระหว่างผลที่ต้องการกับกลไกการปฏิบัติงานให้ได้ผลตามนั้น ในการสร้างกระบวนการบริหารงานตามวิธีการ Balanced Scorecard นี้ต้องมีจุดมุ่งหมายขององค์กรเป็นหนึ่งเดียว โดยการรวมกลยุทธ์ความสำเร็จขององค์กรสู่การปฏิบัติและการประสานงานของระดับหน่วยต่าง ๆ ภายในองค์กร โดยภายใต้แต่ละมุมมองจะประกอบด้วยช่อง 4 ช่อง ได้แก่ วัตถุประสงค์ ตัวชี้วัด เป้าหมาย และกลยุทธ์ริเริ่ม ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ (Objective) คือ สิ่งที่ต้องการต้องการที่จะบรรลุในด้านต่าง ๆ เช่น

1.1 วัตถุประสงค์ของมุมมองด้านการเงิน ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของรายได้ การลดลงของต้นทุน การเพิ่มผลิตภาพ (Productivity)

1.2 วัตถุประสงค์ของมุมมองด้านลูกค้า ได้แก่ การรักษาลูกค้าเดิม การแสวงหาลูกค้าใหม่ การบริการที่รวดเร็ว ส่วนแบ่งตลาดที่เพิ่มขึ้น ชื่อเสียงของกิจการ

1.3 วัตถุประสงค์ของมุมมองด้านกระบวนการภายใน ได้แก่ กระบวนการผลิตที่มีคุณภาพ กระบวนการจัดตั้งที่รวดเร็ว ตรงตามเวลา กระบวนการบริหารที่มีประสิทธิภาพ

1.4 วัตถุประสงค์ด้านการเรียนรู้และการพัฒนา ได้แก่ การพัฒนาทักษะของพนักงาน วัฒนธรรมองค์กรที่เปิดโอกาสให้พนักงานได้แสดงความสามารถ การมีระบบ เทคโนโลยีสารสนเทศที่ดี

2. ตัวชี้วัด (Measures หรือ Key Performance Indicators) ได้แก่ ตัวชี้วัดของวัตถุประสงค์ในแต่ละด้าน ซึ่งตัวชี้วัดเหล่านี้จะเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวัดว่าองค์กรบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ เช่น ตัวชี้วัดภายใต้วัตถุประสงค์ในการเพิ่มขึ้นของรายได้ ได้แก่ รายได้ที่เพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา ตัวชี้วัดภายใต้วัตถุประสงค์ในการรักษาลูกค้าเก่า ได้แก่ จำนวน ลูกค้าทั้งหมดหรือจำนวนลูกค้าที่หายไป (Defection Rate) ตัวชี้วัดภายใต้วัตถุประสงค์การผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ ได้แก่ จำนวนของเสียที่เกิดขึ้นจากการผลิต หรือร้อยละของสินค้าที่ผ่านการตรวจคุณภาพ ตัวชี้วัดภายใต้วัตถุประสงค์การพัฒนาทักษะพนักงาน ได้แก่ ระดับของความสามารถที่เพิ่มขึ้น (Competencies Level)

2.1 เป้าหมาย (Target) ได้แก่ เป้าหมายหรือตัวเลขที่ต้องการต้องการที่จะบรรลุของตัวชี้วัดแต่ละประการ เช่น เป้าหมายของการเพิ่มขึ้นของรายได้เท่ากับร้อยละ 20 ต่อปี เป้าหมายของ

จำนวนที่เสียที่เกิดขึ้นจากกระบวนการผลิต ต้องไม่เกินร้อยละ 5 ต่อปี เป้าหมายของจำนวนชั่วโมงในการอบรมเท่ากับ 10 วัน ต่อคนต่อปี เป็นต้น

2.2 กลยุทธ์ริเริ่ม (Strategic Initiatives) ในรูปแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมเบื้องต้น ที่องค์กรจะต้องจัดทำเพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดเท่านั้น ยังไม่ใช่แผนปฏิบัติการ เช่น การขยายตัวเข้าสู่ตลาดต่างประเทศเพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ร้อยละ 12 เป็นต้น

ตารางที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ในแต่ละมุมของ BSC (พสุ เดชะรินทร์, 2545, หน้า 23)

วัตถุประสงค์ (Objectives)	ตัวชี้วัด (Measures or KPI)	ข้อมูลปัจจุบัน (Baseline Data)	เป้าหมาย (Target)	แผนงาน/ โครงการ/ กิจกรรม (Initiatives)
ด้านการเงิน รายได้ที่เพิ่มขึ้น (Revenue increase)	รายได้ที่เพิ่มขึ้น เทียบกับปีที่ผ่านมา	8%	12%	ขยายตัวเข้าสู่ตลาด ต่างประเทศ
ด้านลูกค้า การรักษาลูกค้าเก่า (Customer retention)	จำนวนลูกค้าที่ หายไป	10%	5%	จัดทำระบบสมาชิกลูกค้า
ด้านกระบวนการภายใน กระบวนการผลิตที่มีคุณภาพ (Quality Production)	อัตราข้อเสียจาก การผลิต (Waste Rate.	8%	5%	จัดทำระบบ TQM ภายในโรงงาน
มุมมองด้านการเรียนรู้และ การพัฒนาทักษะของ พนักงาน (Increase Employee Skills)	จำนวนวันในการ อบรมต่อคนต่อปี	5 วัน	15 วัน	จัดทำแผนอบรมพนักงาน อย่างต่อเนื่อง

นับตั้งแต่ปี 1992 แนวคิดด้าน Balanced Scorecard ได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและพัฒนามาจากเครื่องมือในการประเมินผลการดำเนินงานขององค์กร มาเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งในปัจจุบันได้พบว่า จุดอ่อนที่สำคัญของผู้บริหารส่วนใหญ่ ไม่ได้อยู่ที่การวางแผน หรือการจัดทำกลยุทธ์ แต่อยู่ที่ความสามารถในการนำกลยุทธ์ที่ได้กำหนดขึ้นไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล (พสุ เดชะรินทร์, 2546, หน้า 31) นิตยสาร Fortune ซึ่งเป็นวารสารชั้นนำด้านธุรกิจระบุว่า 70% ของผู้บริหารระดับสูง (CEO) ประสบความล้มเหลวใน

การนำกลยุทธ์ที่มีอยู่ไปปฏิบัติ (Niven, 2002, p. 9) การที่องค์กรจะประสบความสำเร็จนั้น จะต้องประกอบด้วยทั้งกลยุทธ์ที่ดี และความสามารถในการนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ ถ้าองค์กรมีเพียงกลยุทธ์ที่ดีอย่างเดียว ย่อมไม่สามารถดำเนินงานได้ตามกลยุทธ์ที่ตั้งไว้ ในขณะที่เดียวกันถ้าความสามารถในการปฏิบัติแต่ขาดกลยุทธ์ที่ดี ย่อมทำให้องค์กรขาดทิศทางที่ดี ชัดเจน และยังถ้าองค์กรขาดทั้งกลยุทธ์และความสามารถในการปฏิบัติที่ดีด้วย องค์กรนั้นย่อมจะประสบความล้มเหลวตั้งแต่ต้น

องค์ประกอบมุมมองของเทคนิคคุณภาพ

มุมมองตามความคิดดั้งเดิมของแคปแลนและนอร์ตันที่กล่าวถึงเทคนิคตามแนวคิดแบบคุณภาพมี 4 มุมมองคือ 1) ด้านการเงิน 2) ด้านลูกค้า 3) ด้านกระบวนการภายใน 4) ด้านการเรียนรู้และการเติบโต ต่อมาได้มีการพัฒนามุมมองอื่นๆเพิ่มเติม ซึ่งในแต่ละองค์กร ไม่จำเป็นต้องใช้แค่ 4 มุมมองก็ได้ ขึ้นอยู่กับปรัชญาและพื้นฐานความสำคัญขององค์กรที่แตกต่างกันออกไป

วรศักดิ์ ทุมมานนท์ และธีรยุทธ วัฒนาสุโข (2545) สรุปมุมมองมาตรฐานทั้ง 4 ตามมาตรฐานตามแนวคิดของการบริหารตามแนวคิดแบบคุณภาพ ว่ามีดังนี้

มุมมองด้านการเงิน (Financial Perspective)

เป้าหมายทางการเงิน แสดงถึงจุดประสงค์ระยะยาวขององค์กร ภายใต้มุมมองนี้ผู้บริหารไม่เพียงแต่ประเมินผลงานที่เกิดขึ้น แต่ยังคำนึงถึงตัวแปรที่สำคัญในการขับเคลื่อนเป้าหมายในระยะยาว (พรสรัญ รุ่งเจริญกิจ, 2545) การวัดผลการดำเนินงานผ่านมุมมองด้านการเงิน เป็นการวัดภาพรวมขององค์กร เป็นการวัดว่ากลยุทธ์การดำเนินงานและการบริหารมีส่วนช่วยในการปรับปรุงองค์กรให้ดีขึ้นอย่างไร โดยมุ่งประเด็นไปยังความสามารถในการทำกำไร แม้ว่ามุมมองด้านการเงินจะมีข้อจำกัดในปัจจุบัน แต่ยังเป็นมุมมองที่สำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรธุรกิจที่มุ่งแสวงหากำไร เนื่องจากมุมมองด้านการเงินจะเป็นตัวบอกว่ากลยุทธ์ที่กำหนดขึ้นและนำไปใช้ปฏิบัติก่อให้เกิดผลดีต่อการดำเนินงานขององค์กรหรือไม่ (พสุ เดชะรินทร์, 2545) ภายใต้มุมมองด้านการเงินมักจะประกอบด้วยกลยุทธ์ที่สำคัญ 3 ประการ คือ (Kaplan & Norton, 1996)

1. การเพิ่มขึ้นของรายได้ (Revenue Growth and Mix) จากการขยายสินค้าหรือการเสนอบริการให้เข้าถึงกลุ่มลูกค้าใหม่ และการบริการที่เสนอคุณค่าที่เพิ่มสูงขึ้น ตัวชี้วัดที่นิยมใช้ได้แก่ รายได้ต่อสินค้าและบริการใหม่ต่อรายได้ทั้งหมด หรือกำไรสุทธิจากสินค้าและบริการใหม่ ร้อยละการเพิ่มของรายได้ต่อลูกค้า จำนวนผู้รับบริการ เป็นต้น
2. การลดลงของต้นทุน (Cost Reduction) หรือการเพิ่มขึ้นของผลิตภาพ (Productivity Improvement) โดยการปรับราคาสินค้าและบริการใหม่ การลดต้นทุนทั้งทางตรงและทางอ้อมให้ต่ำลง การใช้ทรัพยากรพื้นฐานร่วมกันระหว่างหน่วยงาน ตัวชี้วัดที่สำคัญได้แก่อัตราการลดลงของต้นทุนต่อกิจกรรม รายได้ต่อพนักงาน เป็นต้น